

שעת גמר דין מאיש אחד, שא"כ אפילו נגח ומת ונפל השור לפני היורשין. ועוד ⁶¹⁶ היה לו לומר אח"כ הקדיש או מכר. אלא משמע עד שיהיו שוין כאחד שיהא ⁶¹⁷ מבעלים, קרינן ביה מתחלתו ועד גמר דין שור איש ⁶¹⁸, כנ"ל.

שנאמר ⁶¹⁵ והועד בבעליו. ואע"ג ⁶²⁰ דהאי והועד לא מיירי בעדות שמעדין לסוקלו אלא ליעדו כדי שישמרנו. ומסיפא ⁶²¹ דקרא קא דריש דכתיב והשור יסקל, וכן משמע מדפריך והא ^{621*} והשור יסקל כתיב.

כגון שקבל עליו שמירת גופו ולא קבל עליו שמירת נזקיו. וה"ה דהוי מצי למינקט איפכא כגון דאזיק תורא דשואל לתורא דמשאיל וכגון שקיבל עליו שמירת נזקיו ולא קבל עליו שמירת גופו. אלא דלאו אורת ארעא למסור שורו לשומר שלא יקבל עליו שמירת גופו ⁶²².

[יד, א] אי הכי אימא סיפא נפרצה בלילה או שפרצה לסטים ויצאתה והזיקה פטור הא כיום חייב והא לא קבל עליו שמירת נזקיו. קשיא לי לימא מאי פטור ומאי חייב בעל השור, דבדידיה איירינן, דהא אוקימנא דשומר לא קבל עליו שמירת נזקיו. וניחא לי, דסיפא על כרחין בשומר קא מיירי, דאי בבעל השור אפילו כיום פטור עד שיודיעוהו, דמנא ידע והא לאו גביה קאי ⁶²³.

איני והא תני רב יוסף חצר השותפין והפונדק חייב כהן על השן ועל הרגל תיובתא דר' אלעזר אמר לך ר' אלעזר ותסברא מתני' ⁶²⁴ לא פליגי וכו'. קשיא לן למה לן לשווי פלוגתא ביני מתנייתה, לימא אמר לך ר' אלעזר הב"ע בחצר המיוחדת לחד מיניהו לפירות ולא לזה ולא לזה לשוורים ⁶²⁵, דבהכין ודאי מודה ר' אלעזר דחייב

בעית אימא רבנן, ואצטריך ליה לאשמועינן דה"מ התם ⁶⁰⁶ בתרי גופי, אבל בחד גופא כי הכא אימא מצי אמר ליה אנא מכל היכא דבעינא משתלמנא, קמ"ל. וה"ג אימא ⁶⁰⁷ מצי אמר ליה.

וי"מ ⁶⁰⁸ דרבא לגבות מבשרן כנגד האימורין קאמר, דכיון דלא משתלם מן האימורין משתלם כנגדן מבשרן, ומאי דקאמר אי אליבא דרבנן פשיטא דליתא ⁶⁰⁹, ואי אליבא דר' נתן פשיטא דהכין הוא ולא צריכא ליה לרבא. וכי מתרץ איבעית אימא רבנן לא גרסי' אימא מצי אמר ליה, אלא ה"ג אבל בחד מצי אמר ליה אנא מכל היכא דבעינא משתלמנא, וכן נראה שפי' ר"ח ⁶¹⁰ וז"ל: ואמרינן אליבא דמאן אמרה רבא להא שמעתא דשלמים שהזיקו מחייב רבא מן האימורין מאי דחזי על ⁶¹¹ הבשר אי אליבא דרבנן פשוטה היא ואי אליבא דר' נתן פשוטה היא, ע"כ. והראשון כפי שיטתו של רש"י וז"ל ונראה עיקר ⁶¹², שאין שיטת התלמוד לומר פשיטא במה שאינו עומד, אלא ⁶¹³ אי אליבא דפלוני קשיא.

[יג, ב] הא דאמר רב יהודה למעוטי א' ⁶¹⁴ אומר שורך הזיק וא' אומר שורך הזיק, לא ידעתי למה תפס לשון זה, שאין המחלוקת בין שני בעלי השוורים המזיקים, אלא בין שניהם לניזק, והו"ל למימר שורו הזיק, כלומר דכל חד וחד מצי מדחי ליה. ועוד קשיא לי למה ליה לתנא לאשמועינן הכי, פשיטא דכל חד וחד מצי מדחי ליה.

אפילו נגח ואח"כ הפקיר נגח ואח"כ הקדיש פטור שנאמר ⁶¹⁵ והועד בבעליו וכו' עד שתהא מיתה והעמדה בדין וגמר דין שוין כאחד. מסתברא דלאו כאחד שיהא משעת נגיחה ועד

שאינו סובר כן, אלא אף במכר אמרי' דלא הוי באחד. ועי' בדברי רבנו שם. ואף תוס' ר"פ שם חולק על רש"י. ⁶²⁰ וכ"כ תוס' ד"ה שנאמר. ועי' שטמ"ק בשם תוס' שאנץ ותוס' הרא"ש. ⁶²¹ צ"ל מסיפא. ^{621*} כג"י כ"ה כ"פ וכ"י בדק"ס, ולפנינו: הא. ⁶²² תוס' ד"ה כגון כתבו דמילתא דלא שכיחא הוא. ⁶²³ וכ"כ תוס' ר"פ וכ"כ הרא"ש בשטמ"ק. ועיי"ש בשם תלמידי הר"י. ועי' הי' הראב"ד והשלמה. ⁶²⁴ לפנינו נוסף: מי. וליתא בגמ' כת"י ודפו"י בדק"ס, וברש"י. ⁶²⁵ תוס' ד"ה מי כתבו דכן הוי מצי לאוקמי, ועי' מהרש"א מהר"ם ושטמ"ק שעמדו על כך, דא"כ אמאי קרי ליה חצר השותפין.

⁶⁰⁶ בכינ"ב: דה"מ התם בתרי גווי דהם תרי גופי. ⁶⁰⁷ לפנינו ליתא לתיבת: אימא. ⁶⁰⁸ כ"כ רש"י בע"ב בשם לשון אחר. ⁶⁰⁹ ורש"י כתב דהגירסא לפי פירוש זה היא, אי אליבא דרבנן אמאי. ⁶¹⁰ לפנינו בר"ת הלשון מקוצר. ⁶¹¹ בכינ"ב: מן. במקום על. ⁶¹² וכ"כ רש"י. ⁶¹³ חסר כאן: ה"ק. ⁶¹⁴ כג"י כ"מ וכ"פ בדק"ס, ולפנינו: זה אומר שורך הזיק וזה אומר וכו'. ⁶¹⁵ שמות כא, כט. ⁶¹⁶ וכ"כ רבנו לקמן מד, ב. ⁶¹⁷ נראה שצ"ל: שיהא לו בעלים דכל שיש לו בעלים קרינן ביה וכו'. ⁶¹⁸ עי' שטמ"ק בשם ה"ר יהונתן, ועי' תוס' ר"פ. וברש"י לקמן שם בסוף העמוד מבואר

על השן ועל הרגל, וכדאיתא לקמן בפרקין⁶²⁶. גמרא הבהמה אינה מועדת לא ליגח ולא לישוך. ועוד דכי אוקימנא האי מתני' במסקנא בחצר המיוחדת לזה ולזה לפירות ואינה מיוחדת לשוורין ואתקיף לה ר' זירא כיון דמיוחדת לפירות בעינן ובער בשדה אחר וליכא, ואמר ליה אביי כיון דאינה מיוחדת לשוורים שדה אחר קרינא ביה. אמאי דחקו עצמן לכך, לוקמה במיוחדת לפירות לחד מינייהו⁶²⁷. ואפילו תמצא לומר דאין הכי נמי, אלא דאביי לא בעי לאוקמה בהכין, אלא אוקמה במיוחדת לשניהם לפירות לאשמועינן רבותא דאפי' הכי שדה אחר קרינא ביה, ובעלי הגמרא נמי דפריקו הדין תרתין מתנייתא דאוקימנא בהכין מהאי טעמא הוא לאשמועינן האי רבותא. הא ליתא, דא"כ הוה ליה לר' זירא לאסוקיה אתקפתיה הכין: אלא אמר ר' זירא ההיא דרב יוסף נמי במיוחדת לפירות לחד מינייהו. ובעלי הגמ' נמי כיון דאותבוה מינה לר' אלעזר, שפיר הו"ל טפי לפרוקה במיוחדת לחד מינייהו כי היכי דתיקום ככולי עלמא בין כרב חסדא בין כר' אלעזר, ותו לא אצטריכין למעבדה שאלתא לומר מדמתניתא לא פליגי אמוראי נמי לא פליגי. ונ"ל דעל כרחין לא אפשר לאוקמה לדרב יוסף במיוחדת לפירות לחד מינייהו, דהא פונדק קתני, ופונדק מיוחד לזה ולזה לפירות ולא לשוורים⁶²⁷, אלא על כרחין במיוחדת לזה ולזה לפירות היא, וחצר דומיא דפונדק. הלכך אתקיף עלה ר' זירא לומר דמשבשתא היא ומסמין לדרב יוסף מקמיה ברייתא דר' שמעון, והוא דעתיה דמאן דאמר אמר לך ר' אלעזר

ותסברא מתנייתא לא פליגי, כלומר מתני' אחריתא פליגא אהא דרב יוסף, ודרב יוסף משבשתא היא דלא קרינן ביה שדה אחר⁶²⁸. ולאביי איתנהו לתרוייהו. ובעלי הגמרא נמי כי אתו לפרוקינהו למתניית' ולמיסמכינהו לתרוייהו כהלכתא, הכין סבירא להו דמיוחדת לפירות ולא לשוורים בער בשדה אחר קרי' ביה. ואכתי קשיא לי דכי אתי לתרוצי תרתי מתניית', דרב יוסף במיוחדת לפירות ולא לשוורים⁶²⁹ ודר"ש לפירות ולשוורים דומיא דבקעה, משמע דאתא לדחויי מאי דקא מתרצינן אליבא דר' אלעזר דמתנייתא פליגן וליתא לדרב יוסף, ולאותבא לדר' אלעזר כדמעיקרא מההיא דרב יוסף, וא"כ היכי מבעיא להו בתר האי אוקמתא, לימא כי היכי דמתניתא לא פליגן אמוראי נמי לא פליגי, דהא אנן אקשינן מהא דרב יוסף אדר' אלעזר ולומר דלא מודה בה ר' אלעזר. ואמרינן נמי אמר לך ר' אלעזר ותסברא מתנייתא לא פליגן, דמדקתני בה הפונדק משמע דמיוחדת לזה ולזה לפירות, ומשבשתא היא, דכל דמיוחדת לשניהם לאו שדה אחר הוא. וי"ל דמאי דמתרצינן כי תניא ההיא בחצר המיוחדת לזה ולזה בין לפירות בין לשוורים, לאו למיהדר ולאקשווי לר' אלעזר קא אמרינן, אלא כלפי שאמרו^{אמר תוספתא} אמר לך ר' אלעזר ותסברא מתניתא לא פליגן ולומר דדחיא הא דרב יוסף מקמי כללי דר' שמעון, אמרינן דלא דחינן חדא מינייהו ותרוייהו איתנהו, ואפשר דר' אלעזר ורב חסדא תרוייהו נמי לא פליגי, ותרוייהו מודו בהכין, ורב חסדא דאמר חייב במיוחדת לפירות ולא לשוורים, ור' אלעזר דפטר

בחצר המיוחדת לפירות היינו בחצר המיוחדת לאחד מהם לפירות. ודבריו צ"ע דא"כ מה מקשה ר' זירא כיון דמיוחדת לפירות הא בעינן ובער בשדה אחר וליכא. ואולי יפרש בעל הכריתות כפ' הר"ר ישראל הנ"ל, ויפרש דר' זירא אף בכה"ג חולק, וסובר דלא הוי שדה אחר כיון שגם לו יש רשות להניח פירות, וצ"ע. (ועי' בדברי רבנו לקמן כ. א סד"ה כדאמר).
626 טו, ב; טז, א. (וכג' תוס' שם ד"ה כולה ועי' דק"ס שם אות ק). 627 וכו' בראב"ד.
628 ורש"י אינו מפרש כן אלא דר"א מביא ברייתא דסברא כוותיה. גם בראב"ד מבואר דאליבא דר"א דס"ל כר"ז, הוא מחלוקת בין רשב"א ומתניתא דרב יוסף, ור"א ס"ל כרשב"א. ברם מלשון הגמ' מתקיף לה ר"ז וכו', משמע כרבנו. 629 חסר כאן:

ותירצו דיש לו השתמשות לדברים אחרים או לדריסת הרגל. ולכאורה עדיין אינו מיושב דכל שיש למזיק איזו השתמשות בחצר לאו חצר הניזק מיקרי לדעת ר' זירא, דמה לי שיש לו השתמשות לפירות או לדבר אחר. ואולי חצר השותפין היא רק לגבי שאם ימכרום החצי שייך לו, ברם אין לו למזיק שום השתמשות בחצר, ובכה"ג חשיב שדה אחר לכו"ע. או שנאמר כמש"כ השטמ"ק בשם הר"ר ישראל דבזמן שאחד משתמש אין לשני רשות להשתמש בחצר, וא"כ כשהיו הפירות בחצר ובא זה והזיק שדה אחר מיקרי, כיון דלעת אין לו בו השתמשות. וכעין זה פ' הנמוק"י את מה שאמרו לקמן לא לזה ולא לזה לפירות אלא לחד ולזה ולזה לשוורים. ובספר הכריתות בלשון לימודים שער ג סי' פט צ כתב דהא דאמרינן

למתניתא ומוקי להו בהכין ולא ר' אלעזר, ולא לפירוקא לדר' אלעזר, כנ"ל.

קתני מיהא חצר השותפין והבקעה פטור בה על השן ועל הרגל. ק"ל אמאי לא אלים לאקשווי טפי ולימא קתני מיהא לזה ולא לזה כגון חצר שאינה של שניהם חייב על השן, וההיא על כרחין לא לזה ולא לזה אלא דחד מנייהו קאמר כדאיתא לקמן, אלמא לא משכחת חיובא אלא בהכין. וי"ל דניחא ליה טפי לאקשווי ליה ממאי דקתני פטור בהדיא מלאקשווי ליה מדיוקא. ועוד דאכתי לא רמי אנפשיה דהאי שאינה של שניהם ליכא לפרושה שאינה של שניהם אלא דחד, כנ"ל.

לימא אמוראי נמי לא פליגי. תימא היאך נסתפקו בדבר זה, והא ר' אלעזר גופיה הוא דקאמר לקמן⁶³⁵ גבי מתניתין דהבהמה אינה מועדת כולה מתני' כר' טרפון היא ובחצר המיוחדת לפירות לאחד מהם, דאלמא עד שתהא מיוחדת לאחד מהן לפירות לא מחייב ר' אלעזר⁶³⁷. ונראה דההיא מימרא דר' אלעזר לא שמיע להו.

אלא לאו⁶³⁸ לא לזה ולא לזה אלא דחד. תמיהה לי דא"כ מאי לא לזה ולא לזה, ליתני לא לזה ולזה. ומדוחק יש לי לומר דה"ק לא לזה ולא לזה לשוורים אלא דחד מינייהו לפירות⁶³⁹.

ה"ג לא לזה ולא לזה לפירות אלא דחד ולא לזה ולא לזה לשוורים. והיא גירסתו של ר' יעקב ז"ל⁶⁴⁰ ולא גרסינן ולזה ולזה לשוורים⁶⁴¹, דכל שהיא מיוחדת לשניהם לשוורים רשות המזיק הוא⁶⁴², דאמר ליה בעל השור כיון דישנה מיוחדת לשוורים היה לך לשמור פירותיך.

אי הכי ר' כללות⁶⁴³ תלתא הוו. כך גירסת הספרים, וכמדומה שאינה מחוורת, דעל כרחין ליכא אלא ג' כללות, חייב בכל, ופטור בכל,

במיוחדת בין לפירות בין לשוורים בכלל⁶³⁰ דר' שמעון, ומעיקרא כי אותביה מההיא דרב יוסף לדר' אלעזר וכי אתי נמי לדחוייה הוה סלקא דעתך דדתני רב יוסף⁶³¹ בכל חצר השותפין קאמר, מדלא מפליג בה כדמפליג בכלל דר' שמעון, ולא מסקינן אדעתין דדומיא דפונדק קאמר, ומשום דאיסתפק לן הכי איבעיא לן אי לא פליגי אמוראי ומודו בהא דאוקימנא ותרצינא דמתניתא, או לא.

וגירסא אחרת⁶³² יש במקצת הספרים מהופכת מאותה שכתבנו, וה"ג: אמר לך ר' אלעזר ותסברא מתנייתא מי פליגי והתניא ארבעה כללות וכו' אלא כי תניא ההיא בחצר המיוחדת כו' ור' אלעזר הוא דמתרץ להו למתנייתא. ואינה מחוורת בעיני, דכיון דלפרוקא לדר' אלעזר מתרצינן הגי תרתי מתנייתא ומוקמינן בהכין, ודאי ר' אלעזר הכין ס"ל, ומאי קא מבעיא ליה תו מדמתנייתא לא פליגן אמוראי נמי לא פליגי. וי"ל דר' אלעזר⁶³³ פשיטא ליה בהכין דבהכי מודה, אלא ברב חסדא מספקא ליה דלמא לא מודה בה, אלא אפילו בחצר המיוחדת לשניהן בין לשוורים בין לפירות קא מחייב, מדאקשינן עליה ממתניתין דקא תני ורשות הנזק והמזיק ופריק דה"ק חוץ מרשות המיוחדת למזיק דפטור ורשות המזיק והנזק כשהזיק חב המזיק, דאלמא לא מיפטר אלא ברשות המזיק בלבד, משום דאמר ליה פירותיך ברשותי מאי בעו, אבל כל שהוא רשות המזיק ונזק חייב⁶³⁴. אלא דאכתי קשיא לי לאותה גירסא דהכי פשטוה דר"א מודה בחצר המיוחדת לשניהם לפירות ואינה מיוחדת לשוורים, דקושטא דמלתא דר' אלעזר לא מחייב עד שתהא מיוחדת לחד מינייהו לפירות וכדאיתא לקמן⁶³⁵ גבי מתניתין דהבהמה אינה מועדת לא ליגח ולא לישוך⁶³⁶. והגירסא הראשונה נ"ל עיקר, דגמ' הוא דמתרץ להו

638 לפנינו „פשיטא“ במקום: לאו. 639 עי' ראב"ד. ולפירושו של הנמוק"י ל"ק, דהפ"י הוא דלכל אחד מהם יש רשות להניח שם פירות, אולם כאשר האחד מניח שם פירות אין לשני זכות להניח שם לא פירות ולא שוורים. 640 בתוס' ד"ה לא. 641 כ"ה לפנינו וכן גי' רש"י ור"ח והרי"ף והרא"ש. 642 עי' שטמ"ק בשם תלמידי הר"ר ישראל, ונמוקי יוסף. 643 תיבת „כללות“ ליתא לפנינו.

דומיא דפונדק. 630 צ"ל כבכלל. 631 בשטמ"ק נוסף כאן: לדר' אלעזר. (ובנדפס: דר' אלעזר). 632 מובאת גם בתוס' לעיל יג, ב ד"ה חצר. 633 בכי"ב נוסף כאן: לא. וט"ס הוא. 634 עי' תוס' לעיל הנ"ל. ושטמ"ק שם בשם הרא"ש, ובספר הכריתות שם. 635 טו, ב; טז, א. 636 עי' מש"כ רבנו לקמן ד"ה לימא אמוראי. 637 וכה"ק תוס' ותוס' ר"פ לקמן שם ד"ה כולה. ותוס' ר"פ שם כתב: ושמא משום דהכא משמיה דרב הוא דקאמר לה.

הכל, ואפילו לר' אלעזר דסבירא ליה דאינו חייב עד שתהא מיוחדת לפירות לחד כאתקפתיה ⁶⁵⁰ דר' זירא, כי היכי דלא תיקשי הניחא לאביי אלא לר' זירא אמאי חייב, ומיהו אפשר לפרושה לא לזה ולא לזה בין לשוורים בין לפירות, אלא ⁶⁵¹ לפירות חייב בה על השן ועל הרגל, וניחא טפי בהכין מדקתני לא לזה ולא לזה, ולא קתני לא לזה ולזה, כנ"ל.

ותצר ⁶⁵² השותפין דקא מיפלגי בה, היינו לחייב אחד מן השותפין על חברו, אבל אחר דעלמא ודאי חייב בה, דשדה אחר קרינא ביה, וכדאיתא בהדיא בפרק שור שנגח את הפרה ⁶⁵³ גמ' הכניס פירותיו לחצר חברו דתני יהודה בר סביון ⁶⁵⁴ בנוזיקין דבי קרנא הכניס פירותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות ובא שור אחר ממקום אחר ואכלן פטור, ואם הכניס ברשות חייב, ואוקימנא מאן פטור ומאן חייב בעל השור, ואקשי' אי בעל השור מה לי ברשות ומה לי שלא ברשות, ופרקי' אמרי ברשות הו"ל שן ברשות הניזק ושן ברשות הניזק חייבת. אלמא אע"פ שהיא בחצר השותפין לבעל הבית ולבעל הפירות, שור ממקום אחר חייב בה, וכן פי' רש"י שם ⁶⁵⁵.

[יד, ב] פרה שהזיקה טלית וטלית שהזיקה פרה אין אומרים תצא פרה בטלית וטלית בפרה. פרש"י ז"ל ⁶⁵⁶ שהזיקו זה את זה, שהפרה קרעה את הטלית ברגלה, והטלית שברה את רגל הפרה. ואינו מחוור ⁶⁵⁷ דאי אפשר להיות שניהם במקום אחד, דאי ברשות הרבים פרה פטורה וטלית חייבת, דהו"ל לה בורו, ואי ברשות הניזק טלית פטורה ופרה חייבת. אלא או קתני, ויש כיוצא בזה בפרק ר"ג ⁶⁵⁸ דקתני חלץ ועשה מאמר, ופי' חלץ או עשה מאמר.

וכאתקפתיה. ⁶⁵¹ בכינ"ב: אבל, במקום אלא. ⁶⁵² מכאן עד סוף הפסקא ליתא בכינ"ב, ואיתא בגדפס ובכינ"א. ותחילתו נמצא גם בשטמ"ק. ⁶⁵³ לקמן מז, ב. ⁶⁵⁴ לפנינו: דתני רב יהודה בר סימון, וכג' רבנו כ"ה בכ"ה וכי"ר בדק"ס שם אות ס (ושם בר סכיון). ⁶⁵⁵ מח ריש ע"א. ⁶⁵⁶ כ"ה בתוס' ד"ה פרה בשם רש"י, ברם ברש"י לפנינו נראה שעירבו שתי מהדורות שלו. ⁶⁵⁷ כה"ק תוס' הנ"ל, וכן תירצו בשם ר"ת. ועי' תוס' רי"ד רא"ש וגמק"י שיישבו קושיא זו. ועי' מהרש"א, ועי' תלמיד הרשב"א והרא"ש. ⁶⁵⁸ יבמות ג, א.

ופטור במקצת וחייב במקצת. וכן א"א להחליף לחייב את השן והרגל ולפטור את הקרן. אבל רש"י ז"ל ותוס' ⁶⁴⁴ מקיימין אותה, ופי' בשלמא לשמואל דמוקי רישא ר' טרפון וסיפא רבנן אצטריך סיפא לאשמועינן לאפוקי מדר' טרפון אלא לרבינא לא צריכא כלל, דאי משום דלגבי שן הו"ל חצר הניזק הא שמעינן מכל שהוא רשות לניזק, ולקרן כרשות הרבים שמעינן מחצר השותפין והבקעה. ויש ספרים ⁶⁴⁵ דלא גרסי אי הכי, והיא הנכונה שבגירסאות.

ולענין פסק הלכה. הרב אלפסי ז"ל פסק דבחצר השותפין בזמן שהיא מיוחדת לזה ולזה לפירות ואינה מיוחדת לשוורים חייב. ואני תמיה, שהרי מסוגיא דשמעתין משמע דאינו חייב אלא במיוחדת לפירות לחד מיניהו, מדאקשינן בכלליה דר' שמעון דאמר לא לזה ולא לזה כגון חצר שאינה של שניהם חייב בה על השן, מאי לא לזה ולא לזה, אילימא לא לזה ולא לזה כלל כו', אלא לא לזה ולא לזה אלא דחה, אלמא לא מפרשא להו כלליה דר' שמעון אלא בהכין ור' אלעזר נמי הכין מפרש לקמן ⁶⁴⁶ דאינה חייבת אלא במיוחדת לפירות לחד ⁶⁴⁷, ואיך גדחה סוגיא זו שהיא סוגיא דגמרא. וי"ל דהיא פירוקא דפריקו בעלי הגמ' ואמרו דמתנייתא לא פליגן ואוקימו ההיא דרב יוסף במיוחדת לשניהם לפירות ולא לשוורים, וכללא דר' שמעון במיוחדת בין לשוורים בין לפירות, חשבינן לה לאוקמתא דקושטא, מדאמרינן בה דיקא נמי דקתני בההיא דומיא דפונדק וקתני התם דומיא דבקעה ש"מ, אלמא הא דוקא. ואף על גב דאקשי בה ר' זירא לאביי ⁶⁴⁸, קי"ל כאביי דקאי באוקמתא דגמרא דדייקא ואמרה ש"מ. והך סוגיא דפירשו לא לזה ולא לזה אלא לחד, דילמא ⁶⁴⁹ משום דבעו לאוקומה לחיובא כדברי

⁶⁴⁴ ד"ה אי הכי, ⁶⁴⁵ גליון כ"ה ורי"ף כת"י בדק"ס אות ה. ⁶⁴⁶ טו, ב; טז, א. ⁶⁴⁷ וכ"כ ר"ת בספר הישר (ירושלים תשי"ט) סי' תקסא דרבינא דלא מוקים לה לשניהם לפירות משום קושיא דר' זירא, וכן ר' אלעזר גופיה דמוקי לה הכי במיוחדת לאחד מהם לפירות ש"מ אית ליה דר' זירא, ורבינא גופיה שני ליה לעיל אם תמצא לומר פליגי בקושיא דר' זירא ובפירוקא דאביי פליגי. ולפי אם תמצא לומר שני הכא הכי דאיירי בפירות לחד. ⁶⁴⁸ נראה שתיבת "לאביי" מיותרת. ⁶⁴⁹ כ"ה בגדפס ובכינ"א, ובכינ"ב: י"ל במקום דילמא. ⁶⁵⁰ צ"ל

דמטלטלי דיתמי לבעל חוב לא משתעבדי וכן לנזיקין אפי' הכי הכא משתלם מן הטלית, משום דמה שאמרה תורה שהנזקין משתלמין מן העליה ליפות כחו של נזק הוה, דאי אין המזיק שוה כדי נזקו שמשלם מן העידית שבשאר נכסיו, אבל היכא דאיכא פסידא לנזק כי הכא אמרינן מגופו הוא משתלם, וכאלו תפס מחיים דאב, ולא הוי מטלטלי דיתמי, קמ"ל לעולם אינו משתלם מגופו ומטלטלי דיתמי הוא. וגם זה אינו מתיישב בעיני, דמטלטלי דיתמי דלא משתעבדי אינה תורה⁶⁶⁴, ולמאן דאמר⁶⁶⁵ שעבודא דאורייתא אף הנזקין ובעל חוב דבר תורה גובין אף ממטלטלי דיתמי, דמנא תיתי דלא, ולמאן דאמר שעבודא לאו דאורייתא אף מן הקרקעות אינו נגבין לא בעל חוב ולא הנזקין, אלא מן התקנה, והיאך שייך לומר בכל זה דין מה שאמרה תורה מגופו או מן העליה, אלא א"כ תאמר שאלו היתה כוונת התורה לחייב מן העידית שבנכסים לתקנת הנזק אבל במקום פסידא אפילו מגופו⁶⁶⁶, לא היו חכמים מתקנים בזה שלא יהיו הנזקין יכולים להשתלם מן המזיק, והעמידום על דינם במקום זה.

דבר השוה כל כסף. מכאן נראה שאין אונאה כלל בקרקעות, דשוין הם כל כסף, לומר דיש אנשים מחשיבין קרקע יותר מכל כסף, וכן דעת הרב אלפסי ז"ל⁶⁶⁷. אבל ר"ת ז"ל⁶⁶⁸ סבור דלא אמרו אלא שאין להם אונאה כמטלטלין לשתות וליתר משתות, אבל בפלגא יש להם אונאה. ונסמך על הירושלמי⁶⁶⁹ שאמרו שיש להן אונאה בדבר מופלג, ופי' מופלג מלשון פלגא. ואינו נראה חדא דאנן אגמרינן סמכינן, ושוה כל כסף אין לו שיעור. ועוד שהרי שנינו⁶⁷¹ אלו דברים שאין להם אונאה העבדים

אין אומרים תצא פרה בטלית וטלית בפרה אלא שמין אותן⁶⁵⁹ בדמים. פרש"י ז"ל⁶⁵⁶ שמין את הנזקין בכסף, ומי שהזיק את חברו יותר ישלם העודף. ומתוך פירושו נראה שבא להשמיענו שאם הזיקו זה את זה שאין אומרים יצא נזק⁶⁶⁰ זה כנגד זה. וזה כפירושו שפירש שהפרה והטלית הזיקו זה את זה, וכבר כתבנו שא"א לפרשה כן. ועוד שאפילו נפרש שהפרה הזיקה טלית ברשות הנזק וטלית זו הזיקה פרה זו ברשות הרבים, מאי אתא לאשמועינן מתניתין היא שנויה כן בפרק המניח את הכד⁶⁶¹ שני שוורים תמים שחבלו זה את זה משלמין במותר חצי נזק, שניהם מועדין משלמין במותר נזק שלם. וכן אין לפרש שבא להשמיענו שלא יקח הנזק את המזיק כלו מחמת הזיקה, שאף הא שמעינן לה מההיא מתניתין דפרק המניח את הכד. כן הקשו בתוס'⁶⁶². וקושיא זו איני מכיר, וכי אומרים לברייטא פשיטא מתני' היא, והלא כל הברייטות כן, והדא גופא אמרינן תנינא להא דתנו רבנן⁶⁶³, ואפילו מה שמפורש במשנתנו שונים אותו בברייטא בכמה מקומות אין להם מספר. ועל כן אלו היינו מפרשים שהזיקו זה את זה בזה אחר זה במקומות חלוקים איני רואה קושיא מכאן. אלא בודאי זה א"א מצד אחר, לפי שהבור אינו משלם מגופו אלא מן העליה, וכן הפרה אם הזיקה בשן או ברגל, ואף בתוס' כן הקשו.

ובשם ר"ת ז"ל פירשו אין אומרים תצא פרה בטלית אתא לאשמועינן לאפוקי מדר' עקיבא דאמר בפרק המניח⁶⁶¹ יוחלט השור, אלא כר' ישמעאל דאמר יושם השור, ובקרבן מיירי. וטלית בפרה אתא לאשמועינן בדמית בעל התקלה ונפלו נכסיה קמי יתמי, וקמ"ל דלא תימא אע"ג

להא דת"ר אינו בא אלא לחזק את הברייטא. (ועי' תוספתא פ"א ה"ב דברייטא זו נאמרה על: שום כסף). 664 רש"י לקמן בעמוד זה ד"ה ביתמי כתב דהא דלא משתלמי הוא משום דאיכא למימר דלאחר מיתת אביהם קנאו. ועי' מאירי שם. 665 בבא בתרא קעה, ב. 666 עי' רש"י לקמן טו, א ד"ה מן העליה. ולקמן טו, ב במתני'. 667 בבא מציעא לב, א מדפי הרי"ף עיי"ש. ועי' בעל המאור ומלחמות שם. ובראב"ד בכתוב שם שם (הובא בשטמ"ק שם נו, א). 668 בתוס' קדושין מב, ב ד"ה ה"ג. וכן דעת תוס' כאן ד"ה דבר. 669 כתובות פ"א ה"ד. 671 בבא מציעא נו, א.

659 וכן גי' ר"ת. ולפנינו אותה. 660 כ"ה בכינ"א ובנדרפס. ובכינ"ב ליתא לתיבת נזק. 661 לקמן לג, א. 662 ד"ה פרה. 663 ותוס' ר"פ כתב: וא"כ הו"ל לאתויי תנינא למתני' דהתם, יותר ממתניתא דהכא, משום דמתני' דהתם מפרש טפי בהדיא. (ועי' בשטמ"ק בשם הר"ר ישעיה), משמע מדבריהם דמה שאמרו תנינא להא דתנו רבנן הוא כדי להביא ראייה לפירושו, שפירש נכון את דברי המשנה. וע"כ הקשה דכיון דהמשנה מפורשת טפי בהדיא הו"ל לאתויי למשנה. אולם רש"י מפרש תנינא במתני' להא דת"ר בברייטא "וש"מ דהא ברייתא עיקר היא". ומבואר דמה שאמרו תנינא

בשטר דמיא, הכי הוה ליה לאקשויי והתנן ⁶⁸¹ המלוה את חברו על ידי עדים גובה מנכסים בני חורין בשטר גובה מנכסים משועבדים. ואי היא גופא קמ"ל דמלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמיא, אף הוא הוה ליה למימר בהדיא ש"מ מלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמיא. ור"ת ז"ל פי' דה"ק, ש"מ לזה אפילו בשטר ⁶⁸² ומכר נכסיו אין ב"ד גובין לו מהן דבר תורה, דשעבודה לאו דאורייתא, וכיון שכן אף הניזקין אינן גובין מן הלקוחות, דאע"ג דאית להו קלא טפי ממלוה על פה, מ"מ אין להם קול גדול אפילו ⁶⁸⁴ במוכר שדהו בעדים, ולפיכך העמידום על דינם ואינן גובין ⁶⁸⁵. שאלו כמ"ד ⁶⁸⁶ שעבודא דאורייתא [היו] גובין דבר תורה למלוה מן הלקוחות בין מלוה על פה בין מלוה בשטר, אלא דמן התקנה אין גובין מהן מלוה על פה דלית ליה קלא, בודאי היה מן הדין לגבות הניזקין מן הלקוחות, דקול יוצא לניזקין טפי ממלוה על פה. אלא ודאי מדקאמרת דאין ב"ד גובין לניזקין מן הלקוחות ש"מ דשעבודא לאו דאורייתא, וגימא תהוי תיובתיה דמ"ד שעבודא דאורייתא.

אלא פרט לב"ד הדיוטות. ולומר שאין הקנסות נגבין אלא במומחין. ואע"ג ⁶⁸⁷ דנוזקין דמתגיתין לאו בדיני קנסות קא מיירי, וכדאמרינן לעיל ⁶⁸⁸ באבות דר' הושעיא. מכל מקום דרך התנא להיות שונה ורומז בעלמא, ותדע דהא אמרינן נמי ⁶⁸⁹ על פי עדים פרט למודה בקנס. אלא למאן דאמר חייב מאי איכא למימר. וליכא למימר פרט למודה בקנס ולא באו עדים, דהא

מבואר דהא דלא גבי הוא משום דרך במלוה בשטר תקון רבנן דליגבי משום נעילת דלת, אבל בנוזקין ליכא לטעמא דנעילת דלת. ⁶⁸⁶ בבא בתרא קעה, ב. ⁶⁸⁷ וכ"ה בתוס' ד"ה פרט. ⁶⁸⁸ ד, ב. דאמרי' התם ור' אושעיא מ"ט לא תני הני, בממונא קמיירי בקנסא לא קמיירי, ועי' תוס' ותוס' ר"פ ושטמ"ק בשם גליון. והנה מסוגיית הגמ' לעיל שם מבואר דמתני' לא איירי בקנסא, וכמש"כ רבנן. ואע"ג דאליבא דרב אמרי' דתנא שור וכל מילי דשור, ולכאורה כיון דתני קרן א"כ אף קרן תמה דהוי קנסא בכלל. ברם א"א לומר כן דהא אמרי' לעיל ד, א אליבא דרב דמתני' איירי במועד, וכמש"כ תוס' ר"פ. ולפ"ז תמוהים מאד דברי תלמידי ה"ר ישראל בשטמ"ק שכתבו דכיון דאיירי בכל מילי דשור איירי אפי' בקרן תם. ⁶⁸⁹ בסמוך.

והשטרות והקרקעות וההקדשות, ובכל הני יש לומר יגיד עליו ריעו וההקדשות יגידו על כלן, שהרי הקדשות אין להם שום אונאה דאיש את עמיתו כתיב ⁶⁷², ומהן אתה למד לכל השאר. ועוד דכל מה ששנינו באותה משנה דוקא, דהא קתני בה נמי אין בהן לא תשלומי כפל ולא תשלומי ד' וה' שומר חנם אינו נשבע ונושא שכר אינו משלם. וכבר הארכתי בה יותר מזה במקומה בפרק הזהב ⁶⁷³.

אלא אמר רבא ⁶⁷⁴ דבר הנקנה בכסף עבדים ושטרות נמי נקנים בכסף. אית ספרים דלא גרסי בה שטרות ⁶⁷⁵, דשטרות אינן נקנין אלא בכתיבה ומסירה כדאיתא בפרק הספינה ⁶⁷⁶, וא"נ באגב. ואף לספרים דגרסי ליה נראה דבגררה נקטינהו, משום דלגבי אונאה אדכרינהו לתרוויהו דאמר שוה כל כסף מאי גינהו דאין להם אונאה, עבדים ושטרות נמי אין להם אונאה, ואתא רבא ופריש דבר הנקנה בכסף והדר ואקשי כקושיא קמייתא, כלומר אכתי איכא לאקשויי כדאקשינן מעבדים ושטרות, ומיהו שטרות לאו דוקא, כנ"ל להעמיד גירסת הספרים. ובספרים ישנים נמי ישנה, עד שהוצרך רש"י ז"ל לומר שטרות לא איתפרש היכא. [ובר"ח ⁶⁷⁷ מצאתי עבדים ושפחות, והוא יותר נכון] ⁶⁷⁸.

שמעת מינה לזה ומכר נכסים ⁶⁷⁹ ואח"כ באו לב"ד אין ב"ד גובין לו מהם. פרש"י ז"ל דהכי קאמר ש"מ דאין ב"ד גובין לו מהן, ואנן קי"ל דאתי מלוה וטריף. וזה תימה ⁶⁸⁰ היכי דמי אי נזקין כמלוה על פה פשיטא דאין גובין, ואי כמלוה בשטר דמלוה הכתובה בתורה ככתובה

⁶⁷² ויקרא כה, יז. (ובגמ' בב"מ שם ע"ב למדו מ"אחיו" ולא הקדש). ⁶⁷³ ל"מ. ⁶⁷⁴ כג' כ"מ בדק"ס. ולפנינו: רבה בר עולא. וגי' הרי"ף רבא. במקום רבה, וכ"ה בכי"ה וכי"ר בדק"ס אות כ. ⁶⁷⁵ וכ"כ תוס' ד"ה ועבדים דל"ג שטרות. ⁶⁷⁶ בבא בתרא עו, א. ⁶⁷⁷ כ"ה בכי"ה. א. ובגדפס ובכי"ה ב ליתא. ⁶⁷⁸ וכ"כ רבנן בתשובה ח"ד ס"י קפד דגירסת שטרות משבשתא היא, והביא שם את גי' ר"ח. ⁶⁷⁹ לפנינו: נכסיו ואח"כ בא. ⁶⁸⁰ וכ"ה בתוס' ד"ה שמע מינה. ⁶⁸¹ בבא בתרא קעה, א. ⁶⁸² בתוס' ר"פ כתוב: ש"מ לזה, "שלא" בשטר. ונראה שהוא ט"ס, ותיבת "שלא" מיותרת, כמבואר בתוס'. ⁶⁸⁴ צ"ל כמו במוכר שדהו בעדים (במקום: אפילו). פי' דמוכר שדהו בעדים גובה מנכסים משועבדים לכ"ע, כדאיתא בבבא בתרא מא סוע"ב, וכ"כ הרא"ש בשטמ"ק. ⁶⁸⁵ ובתוס'

לפניהם דרשינן דיינים מומחין שיכולין לעשות ולחבוט, וכדדרשינן בפ"ק דסנהדרין⁷⁰⁸ מכאן למקל ולרצועה, ולפניהם גמי קאי אאלקים דכתיבי טובא בפרשה דהיינו מומחין⁷⁰⁹.

לכל מיתות שבתורה. כלומר⁷¹⁰ לחייב הממית אשה כממית את האיש. ולא שמעינן מיהא להשוותה לחייבה בכל המיתות כאיש, דהא קרא הכי כתיב⁷¹¹ והמית איש או אשה. והיינו דאמרינן אבל לענין כופר אימא איש דבר מצוה לישלם כופר אשה לא, צריכה. ואשה שהמיתה לא מהכא נפקא⁷¹² אלא ממקום אחר הוא בא, ואיני יודע מהיכא. ואפשר מדכתיב⁷¹³ מות יומת הרוצח, דכל היכא דלא כתיב איש, אחד האיש ואחד האשה.

משום כפרה חס רחמנא עלה. וא"ת⁷¹⁴ אדרבה אם פטרה תורה מן הכל ואפילו מקרבן כמו בכל מצות עשה שהזמן גרמא, כ"ש שהיתה לה חסות יתירה. וי"ל דאצטריך לעונשים הכתובים

בהדיא בנשים כעריות וכיוצא בהן.

לא נצרכא אלא לפחת נבלה. דכיון שזכתה לו התורה תשלומי המחצית, הרי זה כאלו זכה משעת מיתה בחצי הנזק, וכל שפחתה לו לאחר כן בפחת הנבלה הרי הוא כאלו הוא בתשלומין⁷¹⁵.

אי משום חצי כופר לאו שיורא הוא דהא מני ר' יוסי הגלילי היא דאמר תם משלם חצי כופר. וא"ת מ"מ שיורא הוא, דהוה ליה למימר שהמועד משלם כופר שלם והתם משלם חצי כופר. לא היא, דכיון דתנא שהתם משלם חצי נזק והמועד משלם נזק שלם כל הנזקין בכלל ואפילו כופר⁷¹⁶.

הא דאמרינן הא מני ר' יוסי הגלילי היא. לא אשכחן בשום מקום דאמר ר' יוסי הגלילי כן

מתניתין היא בהדיא בפרק מרובה⁶⁹⁰ דעל פי עצמו פטור⁶⁹¹.

[טו, א] השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה. ודוקא בכל מקום שלא נאמר בו איש⁶⁹², דאדרבה בכל מקום שנאמר בו איש דרשינן פרט לאשה, עד שירבה אותה הכתוב ממקום אחר. וכדאיתא בסנהדרין בכמה מקומות גבי מקלל אביו ואמו⁶⁹³ אין לי אלא איש אשה מנין, וכן שם במקומות אחרים⁶⁹⁴. ובפ"ק דערכין⁶⁹⁵ אין לי אלא איש שהעריך אשה מנין.

אשר תשים לפניהם השוה הכתוב אשה לאיש לכל דינין שבתורה. ואיכא למידק⁶⁹⁶ דהא האי קרא לא מיירי אלא בכשרים לדון, וכדדרשינן מיניה בפרק בתרא דגטין⁶⁹⁷ לפניהם ולא לפני גוים לפניהם ולא לפני הדיוטות, ואשה פסולה לדון, דתנן בגדה בפרק בא סימן⁶⁹⁸ כל הכשר לדון כשר להעיד, ואשה פסולה להעיד כדאיתא לקמן בפרק החובל⁶⁹⁹ ובפרק שבועת העדות⁷⁰⁰. וי"ל דמתניתין דנדה באנשים מיירי ולא בנשים. ואפשר שהאשה כשירה לדון מדכתיב בדבורה⁷⁰¹ והיא שפטת את ישראל בעת ההיא. ומיהו אין ראיה [משם], דשמא⁷⁰² לא שהיא בעצמה דנה אלא שמלמדת להם ודנין על פיה⁷⁰³. וא"נ בשקבלו עליהם⁷⁰⁴. ובירושלמי גרסינן בפרק שבועת העדות⁷⁰⁵ נאמר כאן⁷⁰⁶ שני ונאמר להלן⁷⁰⁷ וישארו שני אנשים במחנה, מה להלן אנשים ולא נשים ולא קטנים אף כאן לא נשים ולא קטנים, למדנו שאין האשה דנה, מעתה אין האשה מעידה, ע"כ. ותהדר קושיין לדוכתא לרבות נשים מכאן מנין. וי"ל דמלפניהם מרבינן אפילו נשים שישנן בכלל דינין, ומדכתיב תשים

בגטין שם. ובשבועות שם כתבו לפי שהיתה נביאה.
705 שבועות פ"ד ה"א. 706 דברים יט, יו.
707 במדבר יא, כו. 708 ז, ב. 709 ע"י תוס' הנ"ל, וע"י שטמ"ק בשם הר"ר ישעיה. 710 וכ"כ תוס' ד"ה לכל. 711 שמות כא, כט. 712 וכ"כ שטמ"ק בשם תוס' שאנץ. 213 במדבר לה, טו.
714 וכ"כ תוס' ד"ה משום. 715 ע"י רש"י ותוס' ד"ה לא. ורבנו בחידושיו לכתובות מא, א כתב דהכא איירי במועד, ואי אפשר לפרש בתם דכ"ש דאיכא למיפרך השתא דלאו ידידה שקיל בתשלומין איתיה.
716 כ"כ רש"י ותוס' ד"ה הא. וע"י שטמ"ק בשם

690 לקמן עד, ב. 691 וכ"כ תוס' ד"ה אלא עיי"ש.
692 וכ"כ תוס' ד"ה השוה. 693 סו, א. ושם: איש, מה ת"ל איש איש לרבות בת. 694 פה סוע"ב. 695 ד, ב. 696 וכה"ק ותיצו תוס' ד"ה אשר. 697 פה, ב. 698 מט, ב. 699 פה, א. 700 שבועות ל, א. 701 שופטים ד, ד. 702 וכ"כ תוס' בשבועות כט, ב ד"ה שבועת, שהיתה מלמדת להם הדינים. וכ"כ ביבמות מה, ב ד"ה מי ובגטין פה, ב ד"ה ולא ובגדה ז, א ד"ה כל. וע"י מש"כ רבנו בחידושיו לשבועות ל, א. 703 כ"ה בכינ"א וכינ"ב, ובנדפס: על פיהם. 704 תוס' כאן הנ"ל הוסיפו: משום שכינה, וכ"כ

בפירוש, אלא שיש לומר ⁷¹⁷ דמדמפלגי בשור
שנגח ארבעה וחמשה ⁷¹⁸ איהו ור' אליעזר ור'
עקיבא בדרשא דבעל השור נקי, דר' אליעזר
אמר ובעל השור נקי מחצי כופר ור' יוסי אמר
פטור מדמי ולדות, י"ל דאפשר דמשום הכי לא
דריש ר' יוסי לפטור מחצי כופר כדדריש ר'
אליעזר משום דס"ל דתם משלם חצי כופר ⁷¹⁹.
אלא מיהו לא שמעינן מינה הכי בהדיא, דאפשר
דאף הוא נמי פטר ליה מחצי כופר, והא דלא
מוקי ליה לבעל השור נקי בהכין, דילמא משום
דס"ל דלהכי לא אצטריך קרא, דממילא שמעינן
לה, דכיון שהתם אינו משלם אלא מגופו על
כרחין לא משלם את הכופר, דכל שהוא נסקל
הביאהו לב"ד וישלם לך, וכל שאין השור
בסקילה וכגון שהמית על פי הבעלים או על פי
עד אחד, דלמא ר' יוסי פטר ליה מדרבה דאמר
התם ⁷²⁰ שור שנגח בן חורין שלא בכונה פטור
שנא' ⁷²¹ השור יסקל וגם בעליו יומת, כל זמן
שהשור בסקילה בעלים משלמין כופר אין השור
בסקילה אין הבעלים משלמין כופר. ור' אליעזר
דדריש ליה לנקי מחצי כופר, איצטריך ליה
לכשהמית על פי עד אחד או על פי הבעלים
דלא הוי בסקילה, ואפילו הכי אי לאו דכתיב
ובעל השור נקי הוה אמינא דחייב בחצי
כופר ⁷²², דקסבר כופרה כפרה הוא ומשלם ע"פ
עצמו, וכדאמרינן התם בפרק שור שנגח ד' וה' ⁷²³
ובעל השור נקי רבי אליעזר אומר נקי מחצי
כופר אמר ליה ר"ע והלא הוא עצמו אינו משלם
אלא מגופו הביאהו לב"ד וישלם לך, אמר ליה
ר' עקיבא ⁷²⁴ כך אני בעיניך שדיני בזה שחייב
מיתה, אין דיני אלא כשהמית את האדם על פי
עד אחד או על פי הבעלים, על פי הבעלים
פשיטא מודה בקנס הוא, קסבר כופרה כפרה.
ומ"מ מוקי לה כר' יוסי משום דר' אליעזר ור"ע
תרווייהו פטרי תם מחצי כופר, אבל אפשר

ונ"ל שהנכון מה שפי' ר"ח ז"ל בסוף פרק כיצד
הרגל ⁷²⁵ וז"ל: דברי ר' יוסי הגלילי דאמר תם
משלם חצי כופר לא אשכחן בהדיא, ודייקינן
מדבריו בפרק שור שנגח ד' וה' שוורים ⁷²⁸ בעל
השור נקי ר' יוסי הגלילי אומר נקי מדמי
ולדות, מכלל שאם נגח והמית זולתי ולדות חייב
כופר, וא"א לחייבו כופר שלם דאם כן היינו
מועד, דודאי ⁷²⁹ בעל השור נקי בתם הוא דכתיב,
ע"כ.

אי משום חצי כופר לאו שוירא הוא. וא"ת ⁷³⁰
מי דחקו לומר כן ולאוקמי מתני' כר' יוסי
ולאפוקי מדרבנן. וי"ל משום דכל דאמרינן תנא
ושייר נראה לו דוחק. א"נ ⁷³¹ יש לומר דאצטריך
למימר הכי כי היכי דלא לקשי ליה מאן דאמר
קנסא בשלמא לדידי תנא ושייר הא, כי היכי
דשייר כופר, אלא לדידך ליתני כופר, דמאי
שייר דהאי שייר, ולפיכך בעא לאוקומה כר'
יוסי וכופר לאו שוירא הוא. [ויש ⁷³² שגורס

כינ"א (ובין תיבת וי"ל לתיבת מה, הכת"י מטושטש,
ויתכן שנוספו שם תיבה אחת או שתיים). וכן תירץ
הר"ר ישעיה בשטמ"ק, ועי' מש"כ השטמ"ק בשם
תוס' שאנץ. ⁷²⁷ תוס' ר"פ ושטמ"ק בשם תוס'
שאנץ כתבו דכן יש לתרץ בדוחק. ⁷²⁸ לקמן
מב, א. ⁷²⁹ בר"ח שם: דהאי. ובכינ"א ובנדפס:
ובודאי. ⁷³⁰ וכה"ק ותירץ הראב"ד. וכה"ק תוס'
ר"פ. ועי' שטמ"ק בשם הרא"ש. ⁷³¹ וכ"כ תוס'
ר"פ ותוס' ד"ה אי. ⁷³² קטע זה נוסף על פי
כינ"א. וליתא בנדפס ובכינ"ב.

הרא"ש. ⁷¹⁷ וכ"כ תוס' ד"ה הא. ⁷¹⁸ מא, ב;
מב, א. ⁷¹⁹ בכינ"ב כתוב כאן: וכן כתב ר"ח
ז"ל בסוף פרק כיצד הרגל, והובא כל לשון ר"ח
דלהלן בסוף הפיסקא. אולם בנדפס ובכינ"א דברי
ר"ח כתובים בסוף הפיסקא, וכתוב: ונ"ל שהנכון
מה שפי' ר"ח ז"ל וכו'. ⁷²⁰ לקמן מג, א.
⁷²¹ שמות כא, יט. ⁷²² וחולק על רבה.
⁷²³ מא, ב. ⁷²⁴ צ"ל אמר ליה ר' אליעזר עקיבא
וכו'. וכ"ה בכי"ה כי"פ וכי"ר בדק"ס שם אות נ.
⁷²⁵ לקמן כו, א. ⁷²⁶ קטע זה נוסף עפ"י

בהדיא משום כך ⁷³³: ואידך אי משום [חצי] כופר לאו (ממונא) [שיורא] הוא. ופי' דקושיא היא דמקשינן למ"ד ממונא].

[טז, ב] ליפלוג וליתני כרדיה בד"א כמועד אבל בתם אינו משלם על פי עצמו. איכא למידק ⁷³⁴ מאי קושיא, דאי אמר הכין הוה אמינא על פי עצמו הוא דאינו משלם הא על פי עדים משלם אפילו הכופר, ומנ"ל דר' יוסי הגלילי היא דלמא רבנן. וי"ל דמהמית שורי שורו של פלוני קא מקשה, דהול"ל ליה בד"א במועד אבל בתם אפילו המית שור שורו של פלוני אינו משלם ע"פ עצמו.

הא דאמרינן כיון דאיכא חצי נזק צרורות דהלכתא גמירי לה דממונא הוא לא ⁷³⁵ פסיקא ליה. איכא למימר דהא דקאמר דהלכתא גמירי לה אכולה מלתא הדר, כלומר דהלכתא גמירי לה דאינו חייב אלא חצי נזק ועוד דממונא הוא ולא קנסא, אע"ג דאינו משלם אלא חצי נזק. ויש לי לפרש עוד דהלכתא גמירי לה אחצי נזק בלחוד קאי, כלומר הא איכא חצי נזק צרורות דגמירי לה דהלכתא היא דלא משלם כמה שהזיק, ואיהו ודאי לכולי עלמא ממונא הוא דהא כי אורחיה הוא. כנ"ל והוא הנכון ⁷³⁶.

ה"ג השתא דאמרת פלגא נזקא קנסא ⁷³⁷ כלבא דאכל אימרי ושונרא דאכל תרנגולי משונה

הוא ולא מגבינן בבבל. ולא גרסינן ⁷³⁸ לא משלם אלא חצי נזק ולא מגבינן בבבל, דמהאי לישנא הוה משמע דלמ"ד קנסא לא משלם אלא חצי נזק אבל למאן דאמר ממונא משלם נזק שלם, ואינה, דאדרבה למאן דאמר קנסא משלם חצי נזק מיהא דילפי' ליה מקרן תמה דמשונה היא ומשלם חצי נזק, אף אלו משונין ומשלמין חצי נזק, אבל למ"ד ממונא ואורחיה הוא הני דמשונין מנא לן דמשלמין, אלא ודאי מפטר פטירי ⁷³⁹.

ולא מגבינן בבבל. ומ"מ משלמין בכמה שנהנו ⁷⁴⁰, כשן ברשות הרבים דפטור ומשלם בכמה שנהנית ⁷⁴¹.

הא מלתא דשונרא דאכל תרנגולא כתבתיה בארוכה בסוף פרק אלו נערו ⁷⁴² עם מה שתקנו הגאונים ז"ל בדיני הקנסות בבבל בס"ד.

[טז, א] גירסת הספרים מתקיה לה רבינא הא קתני לקמן ושור ⁷⁴³ המזיק ברשות הניזק כיצד. ולא גרסינן חדא דאנן חמשה תנן והני ד' הוו. דהשתא למאי דתריץ רב כהנא הני חמשה מועדין דקתני במתני' לאו אשן וארגל והנך דבסיפא קאי, אלא אאותן ה' תמין, וה"ק אלו הה' תמין אם הועדו חמשתן נעשו מועדין. ורש"י ז"ל גריס לה ומפרש לה בפירושו ⁷⁴⁴.

אמר ר' אלעזר לא קשיא כאן בפכין גדולים

משלם אלא חצי נזק בלבד. מובא בפסקי הרי"ז בפרקין ה"ג ז. וצ"ב אם רבנו מודה לדברי הרא"ש והרי"ד דבחצר הניזק משלם דמי הנבילה. דדילמא ס"ל דגם בחצר הניזק משלם מה שנהנית דכיון דהאכילה באה ע"י מעשה המשונה יתכן דא"צ לשלם דמי הנבילה. אבל מה שנהנה משלם דכל הפטורין אינם פוטרים את מה שנהנה דומיא דשן ברשות הרבים. ועי' מהרש"ל ביש"ש פ"ב ס"ט שהרבה להקשות על הרא"ש. ותלמיד הרשב"א והרא"ש כתב על דברי הרא"ש: ולישנא דגמ' לא משמע הכי, דקאמר האי שונרא דאכל תרנגולא וכו' משונה הוא, דאלמא באכילה נמי הוי משונה, דכיון שעל ידי שינוי אכיל תולדה דקרן היא. ⁷⁴¹ כדאמרינן לקמן יט, ב. והוא פחות מחצי נזק כמבואר בתשו' רבנו ח"ד סי' יג ובחי' רבנו לקמן כ, א. ועי' תוס' ר"פ לקמן כא, א ד"ה ושמואל. ⁷⁴² כתובות מא, ב. ⁷⁴³ לפנינו: שור. וראה דק"ס אות ר. ⁷⁴⁴ ברש"י לפנינו כתב דל"ג לה. אולם כ"ה ברש"י מהדורה קמא מובא בשטמ"ק, עיי"ש. ועי' בשטמ"ק בשם

733 הרמב"ן בקדושין טז, א כתב דמגיה ספרים הגיהו במסכת כתובות ובבבא קמא: ואידך. וכ"ה בכ"ה בדק"ס אות ב. ⁷³⁴ וכתב"ק ותירצו ר' ישעיה והרא"ש בשטמ"ק עיי"ש. וכתב"ק תוס' ד"ה לפלוג ולא תירצו. ⁷³⁵ כג' כ"מ ועוד בדק"ס אות ח עיי"ש. ולפנינו: משום הכי לא קתני. ⁷³⁶ עי' מש"כ רבנו לעיל ג, ב. ⁷³⁷ 237 לפנינו נוסף: האי. ⁷³⁸ עי' דק"ס אות י. ⁷³⁹ וככ תוס' ד"ה והשתא, והר"ר ישעיה בשטמ"ק כתב דריב"א חולק עיי"ש. ולפ"ז א"א לפרש את המשנה לקמן יט, ב מצידי הרחבה משלמת מה שהזיקה כפי' רש"י מדין קרן כיון דמשונה הוא, דהא למ"ד פלגא נזקא ממונא פטור במשונה. ועי' תוס' לקמן כא, א ד"ה ובמחזרת שדחו את פי' רש"י מטעמים אחרים. ⁷⁴⁰ וכ"כ תלמיד הרשב"א והרא"ש לקמן במשנת הזאב והדוב בשם הרמ"ה. וכ"כ הרא"ש בפ"ב סי' ג. וכתב עוד הרא"ש דבחצר הניזק משלם דמי הנבילה, וברה"ר משלם מה שנהנה. וכן דעת הרי"ד דעל ההריגה משלם חצי נזק ועל האכילה נזק שלם. אולם הרי"ז חולק וסובר דאינו

וכן היה שנכנסה לחצר הניזק וכו'. איכא למידק ומאי קושיא, דילמא בזאב שדרכו לטרוף ולאכול. וליתא⁷⁴⁸ דמדקתני היה סתם משמע דכן הדין בכל מה שהיא חיה, דאי לא ה"ל למיתני וכן זאב. וא"ת עוד דילמא ר' טרפון היא דאמר⁷⁴⁰ משונה קרן בחצר הניזק נזק שלם משלם⁷⁵⁰. לא היא, דהא לקמן בפרק כיצד⁷⁵¹ קתני רישא דהך ברייתא בהמה שנכנסה לחצר הניזק ואכלה אוכלין הראויים לה ושתת משקין הראויים לה משלמת נזק שלם, והדר תני וכן היה שנכנסה לחצר, ומדקתני רישא הכי והדר תני וכן, משמע דכולי עלמא היא⁷⁵². וכן⁷⁴⁸ מדקתני לה גבי שן, ולא קתני לה גבי קרן, כדקדייק במסקנא.

[יז, א] גדול תלמוד שמביא לידי מעשה. פר"ת⁷⁵³ דכיון שאנו אומרים קיים הרי אנו אומרים למד⁷⁵⁴, דאם לא למד⁷⁵⁴ היאך קיים, שהתלמוד מביא לידי מעשה, ולא מסיק השתא אדעתיה שיש חילוק בין למד ללימד.

ומשני הא למגמר הא לאגמורי, ופ' ר"ח⁷⁵⁵ דלמגמר עדיף ממעשה, אבל לאגמורי לאחרני מעשה עדיף, ובתוספות⁷⁵⁶ פירשו בהפך. ולכאורה כן משמע דלאגמורי לאחרני טפי עדיף⁷⁵⁷.

מליק פירקא קמא בס"ד

כאן בפכין קטנים. ומשמע דכן הלכה⁷⁴⁵, חדא דר' אלעזר בלישנא קמא הכין אמר ומסייעין ליה מדתניא הבהמה מועדת למעך, ולא דחינו ליה אלא בדילמא. ולהאי לישנא בתרא ר' אלעזר הכי אסקה.

ר' מאיר אומר אף הצבוע. ירושלמי^{745*} תני ר' מאיר אומר אף הצבוע, אמר ר' יוסי בר בון לא היה ר"מ אומר אלא בצבוע זכר שיש לו שעה שהוא קשה כארי.

[טו, ב] אמר שמואל ארי כרה"ר דרם ואכל פטור. כלומר דאורחיה הוא, ושן שלא ברשות הניזק פטור. טרף ואכל חייב, כלומר חצי נזק כדין קרן, דמשונה הוא דלאו אורחיה. ופי' דרם ואכל, שדורס ואוכל חי. וטרף ואכל, שממית ואח"כ אוכל. והזאב בהפך. וזהו ששנינו⁷⁴⁶ ובא ארי ודרס זאב וטרף.

ומהא דשמואל שמעינן דכי קתני במתני' בכל הני שהן מועדין, לאו מועדין לכל מילי נינהו, אלא כל חד וחד כי אורחיה⁷⁴⁷, דאי לא הארי פטור ברשות הרבים בין בדרס בין בטרף, וכן ברשות הניזק חייב בין דרס בין טרף, ואם איתא מאי קא מקשה מדקתני בברייתא וכן היה שנכנסה לחצר הניזק וטרפה בהמה ואכלה בשר משלם נזק שלם. אלא אינן מועדין אלא לדאורחיהו.

שמואל. וכן דעת רש"י לעיל במשנה ד"ה הרי אלו מועדים. 748 וכן כתבו תוס' ד"ה והתניא. 749 לעיל יד, א. 750 וכה"ק ותירץ תוס' ר"פ וכן תוס' שאנץ בשטמ"ק. ועיי"ש בשם גליון. וכה"ק הראב"ד. 751 יט, ב. 752 והראב"ד כתב דרישא לאו ר"ט היא כיון דקתני אכלה אוכלין הראויין לה משלם נזק שלם. הא שאין ראויין לה לא, ולר"ט אף בשאינם ראויין משלם נזק שלם. 753 בתוס' ד"ה והאמר. 754 בכת"י: לימד. 755 עיי"ש, וכן פירש השאילתות שאילתא זו, הובא בתוס' הג"ל ובתוס' ר"פ. וכן פי' ההשלמה ונמוקי יוסף. 756 הג"ל. 757 וכ"כ הר"ר ישעיה בשטמ"ק דלא נהירא לר"י לומר דלעצמו עדיף מללמד לאחרים שהרי מזכה את הרבים. ועיי"ש בשטמ"ק בשם המאירי ומהר"י כ"ץ.

גליון. ועי' דק"ס שם. 745 וכן פסק הרמב"ם פ"א מנזקי ממון ה"ה, וכן פסק האור זרוע והובא בהגהות אשרי. אולם הרי"ף לא הביא את דברי ר' אלעזר, משום דפסק כלישנא מציעא דר"א והוא לישנא בתראה, דלישנא קמא ובתרא חדא סגנון, ולישנא מציעא בתראה הוא ופליג אתרוייהו ועיקר הוא. וכן פסק תלמיד הרשב"א והרא"ש וכתב שכן פסק הרמ"ה. וכ"כ הנמוקי"י בשם הרמ"ה בפ"ב יא, א מדפי הרי"ף עיי"ש. ועי' כס"מ שם. ועי' בספר ההשלמה. ולפי מש"כ רבנו לעיל ב, ב סד"ה ופריק, נמצא דסתמא דגמ' שם (לפי גירסת רבנו שם עיי"ש הע' 84) היא אליבא דר' אלעזר. 745* בסוף פרקין. 746 בבבא מציעא צג, ב. 747 וכן דעת תוס' לעיל בע"א ד"ה והנחש. והרמב"ם בפ"א מנזקי ממון ה"י חולק, וגם הרי"ף השמיט את דברי

פרק כ"ד

בחדא דפשיטא, כדי לסדר בתרא מאי דאצטרין למיפשט¹². ודכותה בגמרא דבני מערבא בריש פירקין קמא גבי תולדות דקרבן דגרסינן התם¹³ תולדות הקרבן נגיחה נגיפה נשיכה רביצה בעיטה דחייה, ר' יצחק אקשי נגיחה נגיפה עיקר ואת עביד לון תולדות, אלא מתחיל בעיקר ומסיים בתולדות. וכן כאן התחיל במה שכבר נתפרש כדי לסדר ולפרש התולדות.

היתה מבעטת. תימה¹⁴ מאי קא מהדר ותני ליה הכא, הא תנן לה בפ"ק⁴ הבהמה אינה מועדת לבעוט. ועוד קשיא לי דמבעטת תולדה דקרבן, ומאי תנייה ועריב ליה בין מילי דרגל. ואפשר דמשום דתקלה דיוצאת מרגל, תנא ליה בין מילי דרגל. ובתוס'¹⁵ אמרו דאגב דתנא צרורות, ובעיטה שוה בתשלומין לצרורות ותרווייהו חצי נזק תנא להו בהדדי. וא"נ¹⁶ למסתמה דלא כר' טרפון דאמר¹⁷ משונה קרבן בחצר הניזק נזק שלם משלם, והכא על כרחין בחצר הניזק היא, דהא צרורות פטורה ברשות הרבים¹⁸. וכל זה איננו שוה, דאמאי תנייה במילי דרגל, ליתנייה באפי נפשיה בתר מילי דרגל, גבי אכלה כסות או כלים¹⁹, שאף אלו תולדות הקרבן. ולמאן דמפרש בגמרא²⁰ היתה מבעטת והזיקה בבעיטה או צרורות מחמת ביעוט חצי נזק אתי שפיר, דמשום צרורות נקט ליה ולומר דצרורות הבאות מחמת כח הביעוט חצי נזק, הא צרורות כאורחייהו נזק שלם וכסומכוס, אבל למאן

כיצד הרגל מועדת לשכר בדרך הלוכה. אמרינן בגמ'¹ אידי דסליק מרגל פתח ברגל. ואיכא למידק² אי אשור דקתני ברישא דמתניתין דפ"ק³ קאי ליתני קרבן ברישא, ואי אסיפא דפרקא⁴ ליתני האדם. ובשלמא לשמואל דקמפרש⁵ תנא שור לרגלו ומבעה לשנו שפיר [דמי], דקאי אמאי דפתח תנא דפרקין קמא, אלא לרב דאמר⁶ תנא שור וכל מילי דשור קשיא⁷. ואפשר לומר דאמאי דסליק בפירקא קמא⁴ במילי דשור קאי, דקתני השן מועדת לאכול והרגל מועדת לשכר⁸.

ג' הספרים והבהמה מועדת. ב"ו⁹, ומתני' תרתי קתני, ופירושו הרגל ששנינו שהיא מועדת כיצד העדאתה, לשבור בדרך הלוכה, וכן הבהמה מועדת להלך כדרכה ולשבור. ומיהו אין המשנה מתיישבת בכך, דא"כ מה חדש ומה ביאר כאן ברגל יותר ממה ששנינו בפ"ק⁴, דהתם נמי כי הא תנינן בלא גרוע ותוספת הרגל מועדת לשבור בדרך הלוכה. ועל כן פירשו בתוס'¹⁰ דלא גרסינן והבהמה, אלא הבהמה גרסינן, וחדא תניא כלומר הרגל ששנינו שהיא מועדת כיצד הבהמה מועדת להלך ולשבור דרך הלוכה, דהיינו תולדות. ואינו מחזור בעיני, דהא אמרינן בגמרא¹ דתנא רגל לאבות והבהמה לתולדות, ואם איתא לא תנא הכא אלא תולדות ולא מפרשא מידי דאבות¹¹. ומסתברא דרישא אע"ג דלא חדשה מידי, אורחיה דתנא הוא למפתח

שן דאליבא דשמואל אינו כלול בתיבת שור. ותמוה דהתנא יכוין דבריו אליבא דאמוראים. 8 צ"ב דהא התם קתני בתר הכי: ושור המועד ושור המזיק ברשות הניזק. ועי' תוס' הנ"ל שתירצו בסגנון אחר, ועי' שטמ"ק בשם הר"ר ישעיה. 9 וכן גי' הראב"ד, וגי' זו מובאת בתוס' ד"ה הבהמה. 10 הנ"ל ותוס' ר"פ. 11 וכ"כ שטמ"ק בשם מהר"י כ"ץ. 12 והנמוקי יוסף כתב דאידי דבעי למיתני תולדה דהיינו הבהמה מועדת, תנא האב. 13 ה"א. 14 וכה"ק תוס' ר"פ. 15 ד"ה היתה. ותוס' ר"פ. 16 וכ"כ תוס' ר"פ בתירוץ השני, וכ"כ שטמ"ק בשם תלמידי הר"ר ישראל. 17 לעיל יד, א. 18 כדאיתא לעיל ג, ב. ותוס' ר"פ הוסיף: ולכך נקט ביעוט ולא נקט תולדה דקרבן, משום דדמי קצת לרגל מאחר שעושה הניזק זה ברגל. 19 לקמן יט, ב. 20 לקמן יט, א.

1 לקמן בע"ב. 2 תוס' ד"ה כיצד. ועי' שטמ"ק בשם גליון. 3 ב, א. 4 טו, ב. 5 לעיל ד, א. 6 לעיל ג, ב. 7 דליתני קרבן ברישא, כדקתני בברייתא לעיל ב, ב ג' אבות נאמרו בשור הקרבן והשן והרגל. ועי' שטמ"ק בשם גליון. ונראה שהגליון סובר דכיון דרגל הוא דסליק בשור דרישא משו"ה נקט הכא רגל. וכ"כ שם בשם תוס' שאנץ, וכ"כ תוס' ר"פ בתירוץ השני. ברם בדעת רבנו דלא ס"ל הכי נראה דכיון דלא נשנו בהדיא במתני' הכי, א"כ לא חשיב רגל דסליק דדילמא קדים לשן. ומה שהקשה רבנו דליתני קרבן ברישא, אולי הוא משום דסתמא דשור דמתני' הוא קרבן (כמבואר לעיל ד, א בגמ' שמפרשת את לא הרי דמתני') אלא שבשור כלול כל דיני השור, וצ"ב. וראיתי במאירי דברים תמוהים שכתב דמשו"ה הקדים התנא לפרש רגל ברישא משום דשור כולל רגל אליבא דכולהו אמוראי משא"כ

א"נ שטנפו שנתגלגלו בהם להנאתן דהוי תולדת
שן כדאיתא בריש פ"ק³³.

הא דאמר רבא כל שבזב טמא בנזקין [משלם]³⁴
נזק שלם וכל שבזב טהור בנזקין [משלמין] חצי
נזק. כתבו בתוס'³⁵, דעיקרו לא בא אלא למעט
הזורק, וכי האי גוונא אמר רב אשי בע"ז בשלהי
פרק ר' ישמעאל³⁶, דהא קנה בקומטו של זב
והסיט בו את הטהור טהור³⁷, ולענין נזקין אין
חילוק. ומיהו אפשר דלגבי בהמה יש חילוק.
דשנוי הוא ואינו משלם אלא חצי נזק.

ירושלמי³⁸ היתה טבלא מונחת וזכוכית עליה
דרסה על גבי טבלא ונשברה הזכוכית, על
הטבלא משלם נזק שלם ועל הזכוכית משלם
חצי נזק. היתה^{38*} טבלא מונחת זו על גב זו
דרסה על העליונה ונשברה התחתונה על
העליונה משלם נזק שלם ועל התחתונה משלם
חצי נזק.

ועגלה המושכת³⁹ משלם נזק שלם. הקשה
הראב"ד ז"ל ומאי שנא מדליל הקשור ברגלי
התרנגולין דאינו משלם אלא חצי נזק. והוא
מפרק לה דהכא אורחיה והתם לאו אורחיה.
ופי' דהתם לאו משום צרורות⁴⁰ אלא משום
דלאו אורחיהו.

וכא אחר ושברו במקל פטור דא"ל מנא תבירא
תבר. ודוקא בזורק הכלי בעצמו אבל בזורק
אבן על הכלי לשברו וקדם אחר ושברו השני
חייב, שהראשון לא עשה כלום בכלי בעצמו.
ותדע לך דאם לא כן אין לך צרורות כי
אורחיהו, דמכיון שהתחילו צרורות להנתן
מתחת הרגל הרי הוא כאלו שבר את הכלי,
דבתר מעיקרא אזלינן. וכן כתבו בתוס'⁴¹.

דמפרש לה כרבנן קשיא לי. ושמא אי כרבנן
אתי לאשמועינן דאפילו צרורות הבאות מחמת
הביעוט חצי נזק ואין שינוי, ואי נמי לאשמועינן
בהפך, ויש שינוי, וכבעיא דרב אשי, כנ"ל.
דרסה על הכלי ושברתו. כתבו בתוס'²¹
דאצטריך, דלא תימא כל שדרסה כל כך בחוזק
כונתה היתה להזיק והרי זה כקרון, קמ"ל. ולי
נראה דהכא משום צרורות נקטה, ומני ואזיל
כולהו גווני דצרורות²².

[יו, ב] גמ' סד"א ושלח את בעירה כתיב²³
כו'. ואע"ג²⁴ דהא שמעינן לה מרישא, דקתני
בהדיא התרנגולים מועדים להלך, אפי' הכי ניחא
ליה לאשמועינן בתרוייהו בשן וברגל.
קמ"ל דחיה בכלל בהמה. ופרש"י ז"ל דכתיב²⁵
זאת הבהמה אשר תאכלו, וכתיב בתריה איל
וצבי ויחמור. ואיכא למידק אם כן תרנגולין
מאין. אלא²⁶ בין חיה בין עופות בכלל בהמה,
דילפינן בהמתך מבהמתך דשבת כדדרשינן
בשלהי פרק שור שנגח את הפרה²⁷, דבעירה
היינו בהמתה, כדמתרגמינן²⁸ בהמה בעירה.
כגופה דרך הלוכה ובשערה דרך הלוכה כאוכף
שעליה. בהנך שהן גופה ובגופה תני בהו דרך
הלוכה, באינך לא איצטריך²⁹. ותני הני וה"ה
בקרנא דרך הלוכה, וכן תני לה בתוספתא³⁰.
וחמור כמשאו. אע"ג³¹ דהיינו בשליף דתנא
ליה, אצטריך, לפי שאין משאו של חמור מהודק
עליו כשליף שעל הבהמה, וסד"א דכל כי האי
לאו כגופיה דמי, קמ"ל.

וחזיר נוכר באשפה. יכרסמנה חזיר מיער³²
מתרגמינן ינובריניה.

ושטפו ונקרו. טנפו ברגליהן קאמר, דהיינו רגל.

35 ד"ה כל. ועי' ח"י הראב"ד. 36 ס סוע"ב.
37 כדאיתא במס' גדה מג. א. 38 בפרקין ה"א.
38 לפנינו שם: היו שתי טבליות זו על גבי זו.
39 לפנינו נוסף: בקרון. וליתא בר"ח ובנמוקי יוסף
ובכ"ה ובכ"פ וברי"ף דפוס קושטא בדק"ס אות ג.
ולפ"ז עגלה מנוקדת בחטף פתח תחת העי"ן, ולגורסים
בקרון העי"ן מנוקדת בסגול. עי' ר"ח ונמוקי יוסף.
וכן כתב המאירי. אלא שבראב"ד גם ליתא לתיבת
„בקרון“ והוא מפרש עגלה המושכת בקרון, וצ"ב.
(ולפנינו: מושכת). 40 דכיון דקשור ברגלו
כגופו הוא. ח"י הראב"ד. אולם רש"י במשנה כתב
דחיובא משום צרורות הוא. 41 ד"ה זרק.

21 ד"ה דרסה. (ותוס' ר"פ לקמן יח, א), וכ"כ הנמוקי'
בפי' הראשון, ועיי"ש מש"כ בא"נ. 22 נמצא דלפי'
התוס' באה המשנה לאשמועינן חיובא דכלי הראשון,
ולפירוש רבנו דינא דהכלי השני אתא לאשמועינן.
23 שמות כב, ד. 24 וכ"כ תוס' ד"ה סד"א.
25 דברים יד, ד. 26 וכ"כ תוס' ד"ה קמ"ל.
27 לקמן נד, ב. 28 שם. 29 עי' לח"מ פ"א מנזקי
ממון ה"י. 30 לפנינו בתוספתא ל"מ, עי' פ"א ה"ו.
31 וכ"כ תוס' ד"ה וחמור. 32 תהילים פ, יד. ולפנינו
בתרגום: ינוברנה. 33 לעיל ג, א וכפי' רש"י
שם, ועי' ר"ח שם וברש"י לקמן יח, ב ד"ה דדחיק.
34 תיבות „משלם“, „משלמין“ ליתא בכתבי היד.

גרסינן מיניה מיניה [אלא דאזיל מיניה], והיא הגירסא הישרה לפי פסק הרב ז"ל.

ותסברא לר' אלעזר דאמר ⁵⁰ נזק שלם משלם נזק שלם מגופו מי אשכחן. כלומר ⁵¹ נזק שלם בכי אורחיה כצורורות מי אשכחן. דאפילו אם תמצא לומר כסומכוס, מן העליה משלם ולא מגופו. קשיא לי מאי קושיא דלמא בהא גופה קא מיפלגי, דלמאן דאמר חצי נזק משלם מגופו, ולר' אלעזר דאמר נזק [שלם משלם] מן העליה. ואפשר דכי תנינן עלה בתוספתא משלם מגופו ⁵², אכולהו קאי ובתר דברי ר' אלעזר מתנייא.

ור' אלעזר סבר לה כרבי טרפון דאמר משונה קרן בחצר הניזק נזק שלם משלם. וליכא לאקשווי הכא נזק שלם מגופו מי אשכחן, כדאקשינן מעיקרא. דהכא שאני דלאו כי אורחיה, ומקרא מייתנין לה, וכדאיתא לקמן בשמעתין ⁵³.

ולא היא מאי טעמא מוקמת לה וכו'. תמיה לי היכי שייך למימר בכי הא ולא היא, דאטו מאן דמוקי לה כר' טרפון מאן דלא סבר לה הכין מדחי ליה בלא היא, ומאן לימא לן דלא היא. ונ"ל דהכא לישנא קייטא הוא, ובטעמא דחי ליה מדר' טרפון ולא פירש, ולקמן ⁵³ פירש טעמא, כי אהדרינן לאוקומה כר' טרפון, דאקשינן אימר דשמעת ליה לר' טרפון נזק שלם מגופו מי שמעת ליה ⁵⁴, כנ"ל. א"נ י"ל דכלפי שאמר ותסברא נזק שלם מגופו מי איכא, ומשום דזחא דהאי קושיא הוה מוקי לה כר' טרפון, אמר ליה ולא היא, כלומר האי קושיא לא היא, מאי טעמא מוקמת לה כר' טרפון משום נזק שלם ר' אלעזר סבר לה כסומכוס.

הזיקה בשליף שעליה דהתם ההיזק נעשה בכחה של הבהמה אבל כאן היא קרעה החוט וממילא נשבר הכלי. ועי' משכנות יעקב חו"מ סי' סו. ועי' מש"כ רבנו לעיל יז, ב בשם הירושלמי. ועי' נחלת דוד. ⁴⁷ ולדעת רבה כל שדחף הכלי מעיקרא חייב אף שלא דחפו אח"כ עד שנשבר. ⁴⁸ סא ריש ע"א. ⁵⁰ תיבות: דאמר נזק שלם משלם, ליתא לפנינו, אך כ"ה בכל הכת"י בדק"ס. ⁵¹ וכ"כ הראב"ד ותוס' ד"ה נזק, וכ"כ תוס' ר"פ עיי"ש. ⁵² בכי"ב ובכי"ג: משלם מגופו. ולפנינו בגמ' כתוב: ותני עלה משלם, חצי נזק מגופו. אולם בכל הכת"י בדק"ס ליתא לתיבות משלם חצי נזק, וכן מבואר ברש"י דל"ג לה. ⁵³ בע"ב. ⁵⁴ עי' פני יהושע.

[יח, א] והא חבל משונה הוא. כלומר ⁴² אי אמרת בשלמא אדלי קאי, איכא לאוקמה בחבל בלוי שדרכן לחטט בו כדי למצוץ מעט מים שבתוכו, ובחטוט מועט החבל נפסק והדלי נופל ונשבר, והתשלומין לא על החבל שאין לו דמים אלא על הדלי, אבל אם תתרגם אחבל והא משונה הוא ואינו משלם נזק שלם.

אמר רב ביבי בר אבבי דקא אזיל דלי ⁴³ מיניה מיניה. הרב אלפסי ז"ל כתב ⁴⁴ ההוא דרבה דאמר זרק כלי מראש הגג ובא אחר ושברו פטור, דאלמא כותיה פסק דבתר מעיקרא אזלינן, והוא ז"ל פסק כי הא דרב ביבי דאוקי הא דדלי בדאזיל מיניה מיניה, דאלמא בתר תבר מנא אזלינן, וקשיין אהדדי ⁴⁵. ונ"ל שהרב ז"ל פירש דהא דרב ביבי לאו לדחייה בעלמא [אמרה], אלא בדוקא אמרה, דאם איתא הוה ליה למימר אמר רב ביבי בר אבבי לא דקא אזיל מיניה מיניה, ומשום דכל שאינו נוגע בדלי אלא שמחטט בחבל שמאוס בלישה ומתוך כך נפסק החבל ונשבר הדלי אי אפשר לשלם נזק שלם על הדלי, דכל שאינו פועל בגופו אינו אלא כצורורות ⁴⁶, וכיון דקתני משלם נזק שלם על כרחינו דגופו נוגע בגופו של דלי, והלכך בדאזיל מיניה מיניה הוא. אלא דאכתי קשה למה ליה למימר דאזיל מיניה מיניה, לימא דאזיל מיניה ותו לא, דמיניה מיניה משמע דהוא דוחפו עד שנשבר ⁴⁷. ושמא עיקרא דמלתא דאזיל מיניה הוא ולא שמחטט בחבל בלבד, ומשום דבעלמא אמרינן כי האי לישנא דאזיל מיניה מיניה וכדאמרינן התם בשלהי ר' ישמעאל דע"ז ⁴⁸, אמרינן נמי הכא. ובספרים רבים מצאתי דלא

⁴² כ"כ תוס' ד"ה והא, בפ"י הראשון, ועי' ח"י הראב"ד. ⁴³ תיבת "דלי" ליתא לפנינו.

⁴⁴ בדף יא, ב מדפי הרי"ף. ⁴⁵ כה"ק בעל המאור שם. ועי' מלחמות שם ונמוק"י כאן. ועי' מש"כ הראב"ד בחידושו כאן ובספרו כתוב שם בסוף פרקין (הובאו דבריו ברא"ש). ועי' מאירי. ⁴⁶ דברי רבנו צ"ב אמאי לא נחשוב החבל והדלי לגוף אחד, וכל שפועל בחבל חשיב כפועל גם בדלי. וראיתי שעמד ע"ז בספר דרכי דוד עיי"ש. ונראה דכיון שהחבל והדלי שתי תביעות הן, ואם היה נפסק החבל ולא היה נשבר הדלי, אזי לא היה תובעו דלי שבור אלא תביעתו היתה על החבל בלבד, וגם כשנשבר הדלי התביעה היא על דלי שבור ועל חבל קרוע. ולכן לא חשיב כגופו של כלי. ואינו דומה

לעיל⁵⁸. ובתר הכי מייתי ת"ש מבהמה שהטילה גללים, וכי מוקי לה בחדא זמנא אקשינן והא משונה הוא, וכן נמי באידך דמייתי מדתני רמי בר יחזקאל ודחינן לה בחדא זמנא אקשינן והא משונה הוא, ומשמע דאי הו' מוקמינן לה בתלתא זמני לא הוה קשיא מידי, דאלמא בעיא דרבא בשנוי היא, ולפיכך משמע דבין בהכין ובין בהכין בעי לה.

הא דאמרינן דרחיק ליה עלמא. פרש"י ז"ל שהיתה משלשלת⁶⁰. ור"ח ז"ל פירש שהיה במקום דחוק וניתנו הגללים לתוך העיסה, כגון⁶¹ זה כדבעינן למימר לקמן⁶² היתה מהלכת במקום שאי אפשר לה. ואינו שינוי.

ואמר רב יוסף אמרי כי רב וכו' מאי לאו בהא קמיפלגי וכו'. וא"ת דבי רב דהיינו רב הונא או רב המנונא⁶³ היכי פליגי אברייא. וי"ל⁶⁴ דאמרי בי רב משמיה דרב אמרי לה, ורב תנא הוא ופליג⁶⁵.

[יט, א] דאית ביה בזרוני⁶⁶. ואפשר דהשתא דמוקמינן דאית ביה בזרוני ואורחיה הוא, לאו צרורות הוא, אלא נשברו⁶⁷ בגופו כיון שהכניס ראשו בתוכו. וכן נ"ל מדברי הרב אלפסי ז"ל שפסק כן: דאי לית ביה בזרוני חצי נזק ואי אית ביה בזרוני נזק שלם⁶⁸. דאלמא לאו משום צרורות וכסומכוס דלית הלכתא כותיה⁶⁹, אלא אפילו לרבנן ולאו משום צרורות כדאמרן⁷⁰.

[ית, ב] היכא דלא מפריך ק"ו אית ליה דיו. וא"ת⁵⁵ אימא איפכא ק"ו לענין עליה, ודיו לחצי נזק. וי"ל דהכי עדיף טפי, דכי אמרינן דיו לענין מגופו לא משנינן חצי נזק כלל מכמות שהיה, אלא שאנו מוסיפין עליו עוד חצי נזק אחר, אבל אי אמרת דיו לשלם מן העליה החצי נזק הראשון ולשנותו לעליה ולהוציאו מדין גופו, נמצאת עוקר לחצי נזק לגמרי, שהוצאתו מתשלומי גופו והעמדתו על תשלומי עליה, ובכל צד שאנו יכולין להעמיד הדיו יש לנו להעמידו ולקיימו.

אלא הא דבעי רבא יש העדאה לצרורות כו'. איכא למידק⁵⁶ ומאי קושיא, דהא רבא לא ידע להאי ברייתא, דאי ידע לה לא הוה מספקא ליה בעיא קמייתא, דהא מהכא שמעינן לה דמגופו משלם. וי"ל דה"ק, אם איתא להאי אוקמתא אפילו בעיא דאי יש העדאה לצרורות או אין העדאה איכא למיפשט מיהא, ואי הוה שמיע ליה ברייתא לרבא תרוייהו הוה פשיט ליה מינה. ודחינן דדילמא אפי' שמיע ליה לרבא לא הוה פשיט מינה לא הא ולא הא.

הא דבעי רבא יש העדאה לצרורות או אין העדאה, בין בכדרכה בין ע"י שינוי בעי לה⁵⁷. ותדע לך דמדקא מסיק או דילמא תולדה דרגל היא, משמע דבלא שינוי בעי לה, דהא תולדות של רגל כאורחיהו הן⁵⁸, וכן נמי מדמייתי לה ת"ש מהידוס, והידוס כי אורחיה נסיב לה

בסנהדרין יו, ב. ועי' בדברי רבנו לקמן עה, א ד"ה אמר ליה רבא. 64 וכ"כ תוס' לקמן יט, א ד"ה ובהא, בתירוצם הראשון. 65 עירובין ג, ב. 66 כג' הרי"ף ונו"כ. ולפנינו: בזרני. 67 כ"ה בכינ"א, בכינ"ב וכינ"ג: בשברו. 68 והשיגו עליו רבנו אפרים ובעל המאור. ועי' מש"כ ע"ז הרא"ש והנמוק"י ושטמ"ק בשם הר"ר יהונתן. 69 בכינ"א כתוב כאן: וכן נראה מלשון רש"י שכתב שיש זרעים בכלי שהוא אורחיה להכניס ראשו ולאכול, וכיון דאורחיה לאכול אורחיה נמי לצעוק. ולי לא נראה כן משום דקשיא לי וכו' כבנדפס, ראה בהע' הבאה. ותיבות אלא אפי' — לדעת הרב ז"ל, ליתא. ונראה שהתוספת של כינ"א אין מקומה כאן אלא בסוף הפסקא. 70 בנדפס כתוב כאן: כנ"ל ועוד צריכא תלמוד לדעת הרב ז"ל משום דקשיא לי דא"כ הול"ל אלא דאית ביה בזרוני, כלומר ודלא כסומכוס אלא כרבנן. וכן משמע מן הירושלמי וכו' עד לעבדה פלוגתא כרישא. והשאר ליתא.

55 וכה"ק ותירצו תוס' ד"ה היכא. 56 וכה"ק ותירצו תוס' ד"ה אלא. 57 וכ"כ תוס' בע"א ד"ה במועד. ועי' שטמ"ק בשם תוספות הרא"ש. 58 השטמ"ק בשם גליון הקשה דלקמן יט, א בעי ר' ירמיה היתה מהלכת ברשות הרבים ובעטה וקאמר או דילמא תולדה דרגל היא, אלמא אע"ג דהוי משונה קאמר או דילמא תולדה דרגל היא. ועי' לקמן הע' 87. 59 יו, ב; יח, א. 60 ברש"י לפנינו מבואר דמפרש כר"ח, אלא שמוסיף דאיירי במשלשלת דהוי שלא להנאתה, דאי להנאתה תולדה דשן היא ומשלם נזק שלם. (ולכאורה כן צ"ל לפי ר"ח, דהא ר"ח כתב לעיל ג, א דטנפה פירות להנאתה דהוי תולדה דשן, היינו שהטילה גללים, וא"כ אמאי קרי לה בגמ' כאן משונה, וצ"ל כפי רש"י דהיינו במשלשלת דלא הוי להנאתה). ועי' רש"י שדוחה פי' זה, (משום שסובר דהטלת גללים לא הוי תולדה דשן, ודלא כפי ר"ח), ולמסקנתו א"צ להעמיד במשלשלת. 61 כגון זה" ליתא בכינ"א. 62 יט, א. 63 כדאיתא

ליה בעיא אחריתי והכי בעי. ואיכא למידק דמנא להו⁷⁹ דרב אשי בעי הכין, דהא לא אשכחן דבעי הכין, ולמה להו למימר הכין. וי"ל⁸⁰ דבגמרא הוא דאוספו בבעיא הכין מנפשייהו, והכי אמרי' בעיא דרב אשי לא אפשר למידק ממתניתין דאיהו מתניתין כרבנן מוקי לה, אלא בעיא אחריתי אית ליה למיבעי אמתניתין. ועוד נ"ל דניחא להו לאוקמי מתניתין כרבנן לרב אשי ולא כסומכוס דלית הלכתא כותיה, ואגב אורחיהו אתי לאשמועינן הכי.

הא דבעי ר' אבא בר ממל היתה מהלכת במקום שאי אפשר לה אלא א"כ התיזה, י"מ⁸¹ ברשות הרבים. וליתא⁸², דאם איתא הוה ליה לפרושי בהדיא ברשות הרבי', דבכל דוכתא דמיירי ברשות הרבים מפרש לה בהדיא. אלא ברשות הניזק קאמר, והכי קאמר⁸³, כיון דאי אפשר לה א"כ מנתות ואפילו בלא ביעוט אורחיה היא, והילכך אפילו בעטה והתיזה, צרורות כאורחיהו חשבינן להו ומשלמת חצי נזק. או דילמא השתא מיהא מחמת ביעוט מנתות וע"י שינוי הוא, ואינה משלמת אלא רביע נזק כמאן דאמר יש שינוי לצרורות, [ור"ח⁸⁴ פי' בעטה והתיזה מהו, כיון דלא אפשר לסגויי אלא א"כ מתות אורחא הוא ורגל ברשות הניזק [נזק שלם]⁸⁵ משלם, או דילמא השתא מיהא בביעוט ניתנו [וצרורות [נינהו]. והוא נכון]⁸⁶.

אמר ליה מסתברא דתולדה דרגל היא. כלומר משום דכאורחי' הוא⁸⁷, וקרן תמה לאו אורחיה, דכל השוורים בחזקת שמור קיימי⁸⁸. והיינו דכי

וכן משמע לי מן הירושלמי דגרסינן התם⁷¹ תרנגול שהיה פורח ממקום למקום, והזיק בגופו משלם נזק שלם, ברוח שבין כנפיו משלם חצי נזק, סומכוס אומר נזק שלם. נפח בכלים ושברם משלם נזק שלם, ע"כ. ומשמע דסיפא כולי עלמא היא, דאי סומכוס לעבדא פלוגתא כרישא⁷². אלא משום⁷³ דקשיא לי דא"כ הוי ליה למימר אלא דאית ביה בזרוני, כלומר ודלא כסומכוס אלא כרבנן, כנ"ל. ועוד צריכא תלמוד לדעת הרב ז"ל. [וכן⁷⁴ נראה מלשון רש"י שכתב שיש זרעים בכלי דהוא אורחיה להכניס ראשו ולאכול, וכיון דאורחיה לאכול אורחיה נמי לצעוק].

וכי תימא מאי ראשון ראשון להתזה ושני שני להתזה כו' אלא הא דבעי רב אשי וכו'. עדיפא מינה הוה מצי לאקשווי דהא אי אפשר לאוקמה הכין, מדתניא עלה לקמן בסמוך בד"א ברשות הניזק אבל ברשות הרבים על הראשון פטורה ועל האחרון חייבת, ואי בהתזות אי התזות ברשות הרבים אפילו על האחרון פטורה, ואי שתיהן ברשות הניזק על שתיהן היא חייבת⁷⁵. אלא דניחא ליה לאתויי הא דרב אשי ולמיפשט מינה דרב אשי כרבנן מוקי לה למתני', ואיפשט⁷⁶ פירושא דמתניתין⁷⁷, ועלה קא בעי רב אשי אי יש שינוי וצרורות דמחמת ביעוט רביע נזק, כנ"ל.

אלא⁷⁸ רב אשי כרבנן מוקי לה ובעי לה הכין. כלומר ובעיא דרב אשי דבעי בכח כחו לסומכוס לא אפשר למפשטה ממתניתין, ועל מתני' אית

נאמרה בסתם צרורות, אבל בצרורות כה"ג דהוי אורחיה לגמרי אין לו דין צרורות. ⁸⁶ דלפי' הקודם שכתב רבנו קשה דהול"ל אם תמצא לומר יש שינוי לצרורות. כן הקשה תוס' ר"פ. ולכאורה לפי' זה דהספק הוא אם יש לו דין רגל ומשלם ג"ש או שיש לו דין צרורות, יהיה נפק"מ לדינא דלפי' זה משלם ח"נ כדין צרורות. ולפי' הראשון משלם רביע נזק. ⁸⁷ ומבואר מדברי רבנו דל"ג בגמ' ובעטה, וגם ר"ח ל"ג לה, וליתא בכל הגמ' כת"י ובדפו"י בדק"ס, ובריי"ף. אולם האו"ז גריס לה. ונראה שהעתיק מפי' רש"י, ולפי' ברש"י ד"ה לקרן מדמינן לה, יש לגרוס ובעיטה, ובד"ה או דלמא יש למחוק תיבות "כי אורחיהו". עיי"ש באו"ז. אולם מהאיתביה דלהלן בגמ' משמע דבכאורחיה מיבעי ליה, וכמש"כ רבנו. ע"י שטמ"ק בשם תלמידי ר"פ ובשם הר"ר ישעיה. ⁸⁸ לעיל טו, א. וע"י לעיל

71 בפרקין סוף ה"ב. 72 בכתבי היד: ברישא. 73 תיבת "משום" מיותרת. 74 על פי כינ"א ע"י לעיל הע' 69. 75 ע"י תוס' ד"ה וכי תימא. 76 בכינ"ב: ואפשר דפשיט פי' דמתני'. 77 דכרבנן היא ולא כסומכוס. וע"י בפיסקא הבאה. 78 תיבת "אלא" ליתא לפנינו. אך כ"ה בכינ"מ וכי"ר בדק"ס. 79 בכינ"ב וכינ"ג: דמנא ליה לר' אבא דרב אשי וכו'. 80 ע"י תוס' ד"ה רב אשי. 81 כ"כ ההשלמה והרא"ש. 82 וכ"כ תוס' ד"ה במקום. וע"י יש"ש סימן ד. 83 כפי' הראשון ברש"י. 84 קטע זה הוא עפ"י כינ"א, וליתא בנדפס וביתר כתבי היד. והתיקונים עפ"י ר"ח שלפנינו. 85 בגליון הר"ח כתב: פי' רבינו בבעיא זו אינו מובן לכאורה, דהרי כל צרורות ג"כ הוי אורחיה ומ"מ הלמ"מ דאינו אלא חצי נזק, והריי"ף ז"ל ג"כ נראה דמפרש כפי' רבינו והדבר צ"ע. וע"י פני יהושע לעיל ג, ב שכתב דצרורות לא הוי כל כך אורחיה כרגל. ולפי' יתכן דההלמ"מ

ומשאו שהניחן בראש גגו ונפלו ברוח מצויה ובהדי דקא אזלי מזקי, דתרנגול גמי כרוח מצויה הוי, מדפריך אי לא אצנעיה פושע הוא. ופי' הם דלא קאי אמתניתין משום דקשרו אדם דקאמר רב הונא חייב. משמע חייב בכל, ואי אפשר בדאדייה אדויי, אלא אף בעל התרנגול חייב.

ברלי⁹⁵ של הפקר. פרש"י ז"ל דכל שקשרו אדם קנאו בהגבהה ויש לו להאי דלי בעלים. משום בורו, שהרי אבנו וסכיננו שהפקירן לבתר דנייחי בין לרב בין לשמואל חייב עליהם משום בורו⁹⁷. אלא אפילו לא הגביהו ולא קנאו, בין בדליל שלו בין בדליל של חברו שהצניעו⁹⁸ בין בדליל של הפקר, בור הקשור הוא.

וחזיר שאכל חתיכה של בשר. וא"ת⁹⁹ והלא דרכו של חזיר לאכול בשר להדיא, דתנן גבי מדורות הגוים¹⁰⁰ כל מקום שחולדה וחזיר יכולין להלך אין צריך בדיקה. ותירץ ז"ל דהתם בנפלים דרכיכי.

אכילה¹⁰¹ ע"י הדחק שמה אכילה. אפילו למ"ד בפרק כלל גדול¹⁰² לא שמה אכילה, ה"מ לענין הוצאה, דבעינן מידי דחשיב ומצנעי ליה לאכילה, אבל כל דלא אכלי ליה אלא ע"י הדחק לא מצנעי ליה, דלא חשיבא אכילה, אבל מ"מ אי אכליה לאו משונה הוא¹⁰³.

ההוא חמרא דאכל נהמא ופלסיה לסלא וחייביה רב יהודה אנהמא נזק שלם ואסלא חצי נזק. וכן ההוא ברחא דאכל ליפתא אפומא דדנא ותבריה לדנא וחייביה רבא אליפתא ואדנא נזק שלם, אע"ג דהני חבלות נינהו ואין דנין דיני חבלות בבבל¹⁰⁴. שאני חבלות דשכיח, דבכל מידי דשכיח עבדינן שליחותיהו. ואין צורך

הדר ביה לא הדר מהא והדר ביה מאידך, ואע"ג דמעיקרא הוה פשיטא ליה דעקירה אין כאן הנחה יש כאן.

[יט, ב] וכי יאחזנה בזנבה וילך. נ"ל דהכי פירוש, אם אתה מחייבו על כשכושה א"א לו אלא שתהא רגל בהמתו כלויה מן השוק, או שיאחזנה בזנבה, ולא חייבתו התורה בכך. ואמר ליה א"כ בא ונאמר אף בקרן תמה. ואהדר ליה הכי השתא קרן לאו אורחיה, דבחזקת שמוא קאי, ואע"ג דחייבתו התורה בחצי נזק, קנסא בעלמא הוא כי היכי דלעביד ליה גטירא מעליא⁹⁹, אבל הכא אורחיה הוא, ולעולם יהא צריך לאחוז בזנבה ולא חייבתו התורה בכך⁹⁰. ואקשינן אי אורחיה הוא היינו רגל וליפטר, ומאי קא מיבעיא ליה. ופרקינן כשכוש יתירה קא מיבעיא ליה, ואע"ג דהוא אורחיה טפי מקרן, לאו אורחיה ממש הוא, אלא שינוי הוא והרי הוא כקרן. ומשמע דאפילו בכי הא פשט ליה לפטורא⁹¹, דאורח' נמי הוא, ולא חשבינן ליה שינוי לחייבו כקרן. ונראה שהוא תולדה דשן כנתחככה בכותל דלהנאתה הוא.

אבל קשרו אדם חייב. קשרו לאו דוקא⁹², דהא אמרינן דכל דלא אצנעיה פושע הוא. וכן נמי דוקא בתר דנח משום דהו"ל בורה, אבל עד שלא נח לא⁹³, דהא למסקנא אוקימנא למתני' דאדייה אדויי, דאלמא השתא לאו בדאדייה, אלא לבתר דנח ומשום בורו.

אלא מתני' בדאדייה אדויי. פרש"י ז"ל דרב הונא לא קאי אמתניתין, דבאדייה אדויי הקושר היה פטור לגמרי. שהרי לא נתקל אדם בבורו. והקשו עליו בתוס'⁹⁴, דלפטור את הקושר לגמרי אי אפשר, דמ"מ הוה ליה כאשו, כאבנו וכסכיננו

לעיל במשנה כתב דאית דגרסי דלי. (ולקמן בפיסקא זו כותב רבנו דליל). 96 וכ"כ תוס' ד"ה קשרו.

97 כדאיתא לקמן כח, ב. 98 נראה שצ"ל אפילו לא הצניעו. כמבואר לקמן כט, ב גבי הופך את הגלל ברה"ר דחייב כיון שסילק מעשה ראשון. וכמש"כ הרא"ש כאן. 99 כ"כ בתוס' ד"ה וחזיר.

100 אהלות פי"ח מ"ח. 101 לפנינו: ואכלה ליה ע"י הדחק. 102 שבת עו, א. 103 וכ"כ

שטמ"ק בשם הרא"ש. 104 ע"י לקמן פד א ב.

105 כדכתב רש"י. ודברי רבנו צ"ב דהא פלגא נזקא קנסא, וקנסות לא מגבינן בבבל, וצריך לאוקמיה בדתפס. ואף דדעת רבנו לקמן קיז ריש ע"א דאף

ג, ב הע' 157. 89 כ"ה בכי"ב, ובנדפס וביתר כתה"י: יתירתא. 90 ורש"י פירש דכיון דאורחיה

תולדה דרגל הוא, ולדברי רבנו גם קרן אם היה אורחיה היה צריך להיות פטור דלא אמרי' שיכלאנה בביתו או יאחז בקרנה. ועי' שטמ"ק בשם הרא"ש ובחי' הראב"ד. 91 וכ"כ הרא"ש בשטמ"ק

ובפסקיו. וכ"כ הראב"ד בשם ויש מפרשין. וכ"כ האור זרוע. אולם ר"ח כתב דלא נפשטא הבעיא. וכן

דעת הרמב"ם פ"א מגזקי ממון הי"א, ועי' במ"מ שם.

92 וכ"כ תוס' ד"ה אבל. 93 לא חייב בכל.

וכמש"כ רבנו לקמן בפיסקא הבאה. 94 ד"ה וכי.

95 כג' כ"ה וכי"ר ורי"ף כת"י בדק"ס אות ו. רש"י

להעמיד מעשים אלו דוקא בדתפס¹⁰⁵, וא"נ באומר קבעו לי זימנא למיסק לארץ ישראל¹⁰⁶, כמו שפירשו קצת מן הגדולים ז"ל.

גרש"י ז"ל לעולם כבהמה וכפתורא. ופירש הוא ז"ל שאכלה מעל השלחן. והוא תימה וכי מה שינתה זו אם אכלה אוכלין הראויין לה מעל גבי השלחן, וכי השלחן עושה שינוי, ומאי שנא מברחא דסריך וסליק אדנא ואכיל ליפתא, אלמא אין השינוי במקומות אלא באוכלין. ור"ח ז"ל גריס בפתותא, והיא הגירסא הנכונה, והיא מלשון פתיתין, והוא פת צנומה בקערה, וזה אין דרכה לאכול, כמו דמטוי לחיה.

[כ. א] כדאמר רבא בקופצת הבא נמי בקופצת. מסתברא לי דלא דחינן להא דאילפא בדוקא¹⁰⁷, ולא מוקמינן ההיא דהיתה קופתו מופשלת לאחוריו ופשטה צוארה ואכלה בדוקא בקופצת, אלא דדחוייא בעלמא הוא דדחינן דאפשר דלאו סיעתיה דאילפא מיהא. וכיון שכן איתא נמי להא דאילפא¹⁰⁸, וסתמא דברייתא דהיתה קופתו ודאי כותיה דייקא, דאי דוקא בקופצת מאי פשטה צוארה דקתני.

ואילפא נזק שלם קא מחייב, מדקאמר מאי טעמא כחצר הניזק דמיא. וההיא דרב הושעיא

דאמר בהמה ברשות הרבים הלכה ואכלה פטורה עמדה ואכלה חייבת, ואקשינן מאי שנא הלכה דאורחה היא עמדה נמי אורחה היא, ופירשה רבא בקופצת, חייבת נזק שלם נמי קאמר¹⁰⁹. חדא דסתם חייבת חיוב גמור משמע, ואפילו תמצא לומר דמשום דקאמר הלכה ואכלה פטורה — כלומר לגמרי כשן ברשות הרבים — אמר בקופצת חייבת, ולא נזק שלם לגמרי, אלא שאינה פטורה כרישא ומשלמת חצי נזק, הא ברייתא דהיתה קופתו דלא תני בה פטורה וקתני חייבת סתם, ואוקימנא בקופצת. ועוד דלקמן¹¹⁰ אוקימנא פלוגתא דר' מאיר ור' יהודה ור' יוסי ור' אלעזר בהא דאילפא ור' הושעיא, ואינהו בנזק שלם קא מיירו, מדקתני משלמת מה שהזיקה. ומה שהזיקה נזק שלם משמע¹¹¹ דאי חצי נזק לטפויי ממה שנהנית עד חצי נזק, לימא חצי נזק, ואין מזכירין בשום מקום אלא מה שנהנית וחצי נזק ונזק שלם, אבל להזכיר חצי נזק בלשון מה שהזיקה לא. והדין נותן אם אינו משלם אלא חצי מה שהזיקה, היאך יאמר משלם מה שהזיקה. ותניא במתני' ¹¹² מתוך החנות משלמת מה שהזיקה, וההיא על כרחין נזק שלם קאמר, אלמא כל דתניא מה שהזיקה אינו אלא נזק שלם.

רב פפא דאפיך מיפך וכו' אי הכי אמאי פטורים פטור מנזק שלם וחייבין בחצי נזק ע"כ. צ"ל דהא דמקשינן אי הכי וכו' מקשה הגמ' אליבא דהלכתא דמשונה משלם חצי נזק, אולם אליבא דרב פפא דסובר דפלגא נזקא ממונא ומשונה פטור, א"כ שפיר אמרה הברייתא פטורין. ועי' תוס' שם כא. ב ד"ה אדם ובדברי רבנו שם. וצ"ל דפלסיה לסלא לא הוי משונה דא"כ לא חשיב שכיחי ולא מגבינן בבבל. עי' מש"כ רבנו בחידושי לכתובות סוף פ"ג. ועי' תוס' ר"פ לקמן פד, ב ד"ה התם בתם, וצ"ב. ¹⁰⁶ כדאמרינן לעיל טו, ב. ¹⁰⁷ וכן דעת האור זרוע, וכן דעת הרמ"ה הובא לקמן הע' ¹²⁰, ועי' ר"ח. ¹⁰⁸ וכן דעת בעל המאור דהלכה כאילפא בין בקופצת בין בעומדת (אלא שהוא סובר דבקופצת משלם חצי נזק. עי' שלטי הגבורים שיישב את קושיית הרמב"ן במלחמות). ¹⁰⁹ וכן דעת הרמב"ן במלחמות, והרא"ה והריטב"א הובאו בגמקי יוסף. ורש"י כתב דמשלמת חצי נזק, וכן דעת בעל המאור ותוס' לקמן כא. ב ד"ה דאילפא. ¹¹⁰ כא. ב. ¹¹¹ אולם רש"י לעיל יט, ב במשנה מפרש מה שהזיקה חצי נזק. ברם תוס' לקמן כא. א ד"ה ובמחזרת השיגו עליו דמה שהזיקה משמע נזק שלם. ¹¹² לעיל

קנסות מגבינן בבבל כל היכא דשכיח ואית ביה חסרון. כ"ס, (ועי' ביאור הגר"א חו"מ סי' שפו סוף סק"י) אולם כל זה בדינא דגרמי וכן במזיק המועד מתחילתו. אבל בקרן הא מפורש בגמ' לקמן פד, ב דלא מגבינן בבבל. (וכתב רש"י שם דבתם אין גובין משום דפלגא נזקא קנסא) וא"כ אמאי הגבהו חצי נזק אסלא. ואולי סובר רבנו דרב יהודה דחייבו חצי נזק בבבל סובר פלגא נזקא ממונא. וחייביה על הסל חצי נזק משום דכוונתו להזיק. (ואולי יש להביא ראיה לכך דרב יהודה הכי סבירא ליה מדקאמר לעיל ג, ב אמר רב יהודה תנא שור לקרנו ומבעה לשינו והכי קאמר לא ראי וכו' כראי הקרן שכוונתו להזיק. ואילו אליבא דמ"ד פלגא נזקא קנסא כל משונה הוי קרן אע"ג דאין כוונתו להזיק, וכמש"כ תוס' לעיל טו, ב ד"ה והשתא. וכן הא דאמרינן לעיל ב, ב מאי שנא קרן דכוונתו להזיק וכו' קאי אדברי רב פפא, ורב פפא הוא הסובר בדף טו, א דפלגא נזקא ממונא. ועי' אבי עזרי פ"א מנזקי ממון ה"ח) ועי' שטמ"ק לעיל ה, ב ד"ה שכן מועדין מתחילתן בשם ה"ר ישעיה ובנחלת דוד שם. וכן הא דאמרינן לקמן כב, ב והתניא הכלב והגדי שדלגו בין מלמעלה למטה בין מלמטה למעלה פטורין תרגמא

ואיצטבא שברשות הרבים, דכיון דאורחיה למיכל
שעורים או כרשינין שבקופה אף היא דרכה
לקפוץ שם ולאכול.

וטעם חיובן של אלו מפני שכל שקופתו מופשלת
לאחוריו או שמשאו על גבי בהמתו כרשות
הניזק הוא אע"פ שהן עומדין ברשות הרבים,
מפני שיש להן רשות לעבור שם עם משאן,
ובאותה שעה הרי הם כחצר הניזק. וכן הדין
במתנות צרורות ושברה כלים שביד האדם או
שעל גבי בהמה, וכדגרסינן בירושלמי בריש
פרקין דכיצד הרגל דגרסינן התם¹¹⁸ כיצד הרגל
מועדת לשבר כלים דרך הלוכה ואקשו ואין
דרכה להחזיר צרורות, כלומר בתמיה, ותרצו
אמר ר' מונא אמר ר' אמי כשהיה כלי נתון ביד
אדם, אבל אם היה מונח ברשות¹¹⁹ וזה מהלך
ברשות פטור, ע"כ. וכן כשהיה משאו מונח
באותה האיצטבא שברשות הרבים כיון שיש
לו רשות להניחו שם וזו יצאה מן הרשות וקפצה
ואכלה הרי זה כאלו נכנסה לרשות הניזק
ואכלה¹²⁰. ושם אפי' מאן דפטור בחצר השותפין
כר' אלעזר ור' זירא¹²¹ מודים בהא, משום דחצר
השותפין יש לכל אחד [מהשותפין] קנין גוף
ממש בחצר, ולפיכך לא קרינן ביה שדה אחר,
אבל הכא כל שזה מניח שם משאו הרי הוא
כרשותו לענין זה שלא יכנס בו שורו של חבירו
ויאכל¹²², כנ"ל.

מתגלגל מהו. פרש"י ז"ל דמספקא ליה אי בתר
לקיחה אזלינן או בתר אכילה אזלינן. ואינו
מחזור¹²³, דלעולם בתר אכילה אזלינן כדמוכח
לקמן¹²⁴ גבי כלב שנטל את החררה והלך ואכל
על הגדיש דאמרינן דאי אכליה בגדיש דעלמא
פטור¹²⁵. ועוד דלשון מתגלגל לא משמע הכין.

וגרסינן בירושלמי¹¹³ שינתה ואכלה משלמת
נזק שלם, מהו שינתה ואכלה, כשהיתה קופתו
מופשלת לאחוריו היתה¹¹⁴ עומדת ברשות
הרבים ופשטה את פיה ואכלה ממנה משלמת
נזק שלם. ושינתה דקאמר לאו למימרא דשינתה
עגינה, כלומר שאין דרכה בכך, דודאי דרכה
לאכול כן וכן, ואין חלוק המקומות שינוי, אלא
שינוי טבעה הוא שינוי, כקרן דסתמה תמה
ובחזקת שימור קיימא וכשהזיקה הוי שינוי, וכן
כשהרביץ פרתו ברשות הרבים וכיוצא בזה קרי
משונה¹¹⁵, אבל פרה בין אוכלת מתוך האבוס
בין אוכלת מתוך הקופה המופשלת אחורי אדם
הכל אחד ואין כאן שינוי, וכדאמרינן נמי¹¹⁶
בברחא דסריך וסליק אדנא ואכיל ליפתא דכיון
דאורחיה למיכל ליפתא אורחיה נמי לסרוכי
ומיסק. אלא שינתה ממה שפטרה התורה קאמר,
וכטעמיה דר' אילפא דאמר שכל שאוכלת מעל
גבי חברתה ומן הקופה המופשלת לאחוריו
כחצר הניזק דמי. ותדע שאלו באנו לומר שזה
שינוי ויצא מכלל שן, כל המשנה חזר לתולדת
קרן תמה ואינו משלם אלא חצי נזק, ואילו
בירושלמי אמרו נזק שלם, אלא ודאי כדאמרן.

ואף הראב"ד ז"ל כן פירש¹¹⁷ בקופצת שמשלם
נזק שלם ואורחה הוא. וז"ל: מאן דמפרש
בקופצת חייב משום שינוי וחצי נזק הוא דמשלם
אין לו מוח בקדקדו, דהא אמרינן בההוא ברחא
דחזא ליפתא אפומא דדנא וסריך וסליק אדנא
ואכל ליפתא ותבר דנא דמשלם נזק שלם אליפתא
ואדנא, דכיון דאורחיה הוא למיכל ליפתא אורחיה
הוא נמי לסרוכי ומיסק, והא נמי להא דמיא,
ע"כ. וקופצת דקאמר שקפצה על גבי האדם
שהקופה מופשלת לאחוריו, וכן בקופצת על גבי

קופתו, חשיב רשות הניזק אפי' אם יכולה לאכול
בלא קפיצה. (ועי' נמוקי יוסף). וכן דעת הרמ"ה
מובא בטור חו"מ סי' שצא כרבנו, וז"ל דבאכלה
מע"ג חבירתה או מתוך קופה המופשלת מאחוריו
חייבת אפי' בלא קפיצה, ובר"ה אם קפצה משלם כל
מה שהזיקה ובלא קפיצה כל מה שגהנית עכ"ל. ועי'
תלמיד הרשב"א והרא"ש. ועי' נחלת דוד. ועי' מש"כ
רבנו לקמן כא, ב סוד"ה ומר סבר, ועי' רמב"ן
במלחמות ועי' לקמן הע' 171. 121 לעיל יד, א.
122 עי' תוס' ר"פ לקמן כא, א ד"ה ושמואל.
123 וכה"ק תוס' ד"ה מתגלגל. 124 כג, א.
125 עי' שטמ"ק בשם הר"ר ישראל ובשם הר"ר
ישעיה מש"כ ליישב את קושיית התוס'. ועי' מש"כ

יט, ב. 113 בפרקין ה"ד. 114 תיבות
„היתה עומדת“ ליתא לפנינו שם. 115 לקמן
כד, ב. 116 לעיל בראש העמוד. 117 לקמן
כא, ב. 118 ה"א. 119 לפנינו שם נוסף:
הרבים הואיל וזה מונח ברשות. 120 ומה שאמרו
עמדה ואכלה חייבת ופירש רבא בקופצת, ג"כ צריך
לפרש דכיון דמונח במקום שאינה מגעת אלא א"כ
קופצת יש לו רשות להניח שם וחשיב כרשות הניזק.
כ"כ ר"ת, וכ"כ הרא"ש, אלא שהוא כתב דגם ע"ג
חבירתה או בקופתו מופשלת לאחוריו כל שיכולה
לאכול בלא קפיצה לא חשיב כרשות הניזק, על זה
חולק רבנו וסובר דכיון דיש לו רשות להלך ברה"ר
עם בהמתו ומשאו עליה, וכן יש לו רשות להלך עם

א"כ תכניס ראשה לפנים בההוא מתגלגל חייבת. ולזה הפירוש ג"כ קשה מה שהקשינו ¹³⁰ שאין הכל הולך אחר מקום הלקיחה אלא בתר מקום האכילה כההוא דחררה. וי"מ ¹³¹ כגון שהתחילה לאכול מקצת בפנים וגמרה בחוץ, וזו היא דאסתפקא ליה אי בעינן כולה אכילה בפנים, או כיון שהתחילה בפנים אע"פ שגמרה בחוץ הרי הוא כאלו אכלה כולה בפנים.

רבה אמר דמי עמיר ורבא אמר דמי שעוריר. ואסתפקא מלתא לענין פסק הלכה, יש שפסק ¹³² כרבה דרביה דרבא הוא, וכן פסק ר"ח ז"ל. ויש שפסק כרבא שהוא בתרא. והראב"ד ז"ל ¹²⁹ גם כן פסק כרבא משום דבתרא הוא, וברייטא דרבים קיימא כותיה ¹³³.

גברא דלא עביד למיגר. פירוש שיש לו בית דירה לדור ואין צריך לשכור. ור"ח ז"ל פירש אדם חשוב שכל א' חפץ לכבדו ולהשכיבו בביתו ¹³⁴.

אלא בחצר דקיימא לאגרא וגברא דעביד למיגר. האי זה נהנה וזה חסר הוא. וא"ת ומה חסרו והלא לא בא להשכירו לאחרים. וי"ל ¹³⁵ חסרו, שכל שאחרים רואין שזה דר שם אין באין להשכירו.

אלא ¹³⁶ בחצר דלא קיימא לאגרא וגברא דעביד למיגר. בכאן בא להזכיר שלש מדות הללו, ועוד חסר מדה רביעית והוא חצר דקיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר, והרב אלפסי ז"ל כתב

שכתב שכן דעת הרמ"ה והראב"ד דשקלתינהו ברה"ר ואכלתינהו ברשות הניזק חייב, וכתב דמפשט תוס' דבסוגיין משמע שפטור. ועי' ים של שלמה סי' יג שדקדק מתוס' והרא"ש דלקמן כג, א דסוברים שפטור. (אולם לפי מש"כ ה"ח סי' שצא אין ראיה משם). ועי' מש"כ ע"ז הט"ז סי' שצא סי'. ¹²⁷ עי' שטמ"ק בשם רבינו ישעיה ובשם תלמידי הר"י. ועי' תלמיד הרשב"א והרא"ש. ¹²⁸ רש"י לפנינו לא פי' כן, אלא כפי' הראב"ד שכתב רבנו לקמן. אולם כן פי' תוס' הנ"ל. ¹²⁹ קטע זה חסר בראב"ד שלפנינו. ¹³⁰ בפסקא הקודמת. ¹³¹ כעין זה פירש הראב"ד בפי' הראשון, וכן כתב ההשלמה בשם אית דגרסי. ¹³² הרי"ף הביא את שתי הדיעות. ¹³³ בכי"ב וכי"ג: משום דברייטא דרבים קיימא כותיה. (ובכי"ג א חסר). וכ"כ הנמוקי יוסף בשם הרא"ה והריטב"א. ¹³⁴ ובכל מקום ששוכן אינו נותן שכר. ¹³⁵ וכ"כ תוס' ד"ה זה נהנה, והנמוקי' בשם הרא"ש. ¹³⁶ כג' כי"ה בדק"ס אות ת. ולפנינו: לא צריכא, במקום:

ובתוס' פירשו כגון דקיימי פירות ברשות הניזק וקא מתגלגלי ואתו לרשות הרבים, ואם לא נטלתו הבהמה בפיה בחצר הניזק ואכלתו שם היו מתגלגלין ברשות הרבים, והא קא מיבעיא ליה כיון שאלו לא נטלתו שם היה סופן לנוח ברשות הרבים הרי זה כאלו נטלתו ואכלתו ברשות הרבים ¹²⁶, או דילמא כיון דהשתא מיהא אכלתו ברשות הניזק חייבת. ואתי למפשטה מדתני ר' חייא משוי מקצתו בפנים ומקצתו בחוץ ואכלה בפנים חייבת בחוץ פטורה, מאי לאו במתגלגל, וכל שאכלה בפנים אין אומרים כל שסופו להתגלגל ולנוח כמנוח דמי אלא חייבת, וסיפא דקתני בחוץ פטורה פשיטא ¹²⁷ ואגב רישא נקטה. ודחינן אימא על שבפנים חייבת, כלומר על מה שראוי להשאר בפנים ושלא להתגלגל חייבת, אבל מה שראוי להתגלגל בחוץ פטורה, ורישא פשיטא אלא משום סיפא נקטה.

בפתילה דאספסתא. פרש"י ז"ל ¹²⁸ שעליו ארוכין, וסד"א דניזיל בתר רוב עלין שבפנים או שבחוץ קמ"ל. והראב"ד ז"ל ¹²⁹ פירש פתילה דאספסתא שהוא ארוך, הלכך אם עמדה הבהמה ברשות הרבים והכניסה ראשה בפנים וגלגלה מה שבפנים ואכלה בחוץ פטורה, שאפילו לא הכניסה ראשה בפנים היתה יכולה לגרור הראש שבחוץ והיה גרר מה שבפנים לחוץ, אבל בדבר שהוא חלוק כשעורין שמקצתן בפנים ומקצתן בחוץ, דמה שבפנים אינו יכול להוציא לחוץ אלא

בזה השטמ"ק לקמן שם בשם גליון. ¹²⁶ ושטמ"ק בשם תלמיד ר"פ כתב: מי אמרינן דהוי כאילו נטלתו הבהמה ברשות הרבים, כיון שסופו ליפול שם, ואם נטלתו ברשות הרבים ואכלתו בחצר הניזק לא מחייבא דהא בעינן תרוייהו בחצר הניזק לקיחה ואכילה. פירש תלמיד ר"פ כן, משום דבשלמא הפירות כיון שמתגלגלין לרה"ר חשיבי כעומדים ברה"ר, אבל הבהמה הרי עומדת ואוכלת בחצר הניזק, והוי כנוטלת הפירות מרה"ר ואוכלתו בחצר הניזק. ועי' תלמיד הרשב"א והרא"ש, ודבריו רבנו לכאורה צ"ב. אולם בתלמיד הרשב"א והרא"ש לקמן כג סוע"ב כתב בשם הרא"ש דאם נטלה הבהמה פירות מרה"ר ואכלתם בחצר הניזק חייב לשלם, והא דאיבעיא להו הכא במתגלגל הכי קא מבעיא להו, מי אמרינן כיון דהפירות מתגלגלין לרה"ר ושם היה סופן לנוח, והבהמה היתה יוצאה אחריהן ואוכלתן שם" כמאן דשקלתינהו ברה"ר וכמאן דאכלתינהו ברה"ר דמי. ומבואר דגם על הבהמה אמרינן דכיון דסופה שהיתה יוצאה אחריהן, חשיב כאילו היא ברה"ר. ועיי"ש

[כ, ב] סתם פירות ברשות הרבים אפקורי מפקר להו. ולא מפקיר לגמרי קאמר ¹⁴⁵, דא"כ אפילו מה שנהנית אינו משלם, אלא ה"ק כל שנותנן ברשות הרבים יודע שרגלי הרבים עשויים לדרוס בהם ולהחזירם אפילו לפחות מדמי הנאתן ¹⁴⁶.

המקיף את חברו משלשה רוחותיו. כתבתיה בארוכה במקומה בפרק קמא דבבא בתרא ¹⁴⁷ בס"ד.

שאני התם משום שחרוריתא דאשיתא. שהבנין חדש ולבן וזה משחירו. ומכאן שמענו ¹⁴⁸ שאע"פ שאין הפסד באותו שחרורית אלא מעט, על ידיו מגלגלין עליו כל השכר כפי מה שנהנה. וכן נמי שמעינן לה מקילקלתא דיתמי דאמרינן לקמן ¹⁴⁹ דאתא ההוא גברא ובנה בה אפדנא ואמר ליה רב נחמן פייסינהו ליתמי ולא פייסינהו. ואגביה רב נחמן לאפדניה מיניה, ואמרינן לימא קסבר רב נחמן הדר בחצר חברו שלא מדעתו צריך להעלות לו שכר, ואמרינן ההוא מעיקרא קרמונאי הו' דיירי ביה ויהבו להו ליתמי דבר מועט. כלומר וכיון שהם חסרים אפילו דבר מועט מחייבין אותו ליתן שכרם משלם ¹⁵⁰, משל אם בא לנפות מנפה את כולו ¹⁵¹.

ומכילה שמעתין שמעינן דאין דירת האדם בבתים מחסרת בבתים. שאם כן למה לי משום שחרוריתא דאשיתא תיפוק לי משום הפסד דריסת הרגל שהדיוורין עושין, וכן לא משכחת בחצר דלא קיימא לאגרא שאינו חסר, והיכי

שהוא חייב, דהא חסריה ¹³⁷. אבל בתוס' ¹³⁸ אמרו שהוא פטור, דאמר ליה מאי אהנית לי, ואי משום דאמר ליה חסרתני, לא אמרינן הכי אלא במקום דמצי אמר ליה את אתהנית בחסרוני. ותדע לך דאלו נעל דלת בפני הבעלים ולא הניחו ליכנס בביתו מי מחייב כלום. ונראין לי דברי התוס'. ומבטל שדה חברו אינו חייב, שאין הגזלנין משלמין אלא כשעת הגזלה ¹³⁹. והמקבל שדה מחברו והובירה אינו חייב אלא מדדרשינן לשון הדיוט ¹⁴⁰, והרי זה כמתנה בשעה שקבלה אם אוביר ולא אעביר אשלם במיטבא, הא לאו משום לשון הדיוט היה פטור. ואע"ג דבירושלמי אמרו בפרק איזהו נשך ¹⁴¹ המבטל שדה חברו צריך לשפות לו. הא משמע דלא אמרו אלא במקבל שדה מחברו והובירה, דומיא דנותן מעות לחברו ליקח בהן פירות למחצית שכר ולא לקח שאמרו שם זאת אומרת המבטל כיסו של חברו אין לו עליו אלא תרעומת, ועלה אמרו המבטל שדה חברו צריך לשפות לו. והתם נמי אמרו המבטל חנותו של חברו מהו ולא פשטוה, אלמא פטור. ועוד נ"ל ראייה ממה ששינונו בפרק הבית והעליה ¹⁴² ר' יהודה אומר אף זה מעלה לו שכר, ואוקימנא טעמא התם ¹⁴³ משום דזה נהנה וזה חסר משום דאיכא שחרוריתא דאשיתא, ואלו סיפא קתני אלא עליון בונה הבית והעליה על גביו ויורד ודר למטה, כלומר דמעתה אינו נהנה, ואם איתא כי לא נהנה מאי הוי מ"מ בעל הבית חסר דהא איכא שחרוריתא דאשיתא ¹⁴⁴.

דלהנ"ל בכגון זה הוי זה נהנה וזה חסר. ¹⁴⁷ ד, ב. ¹⁴⁸ וכ"כ תוס' לקמן כא, א ד"ה ויהבי. ¹⁴⁹ כא, א. ¹⁵⁰ והנמוקי יוסף כתב בשם הרמ"ה דמשלם דבר מועט. וכ"כ הראב"ן עמ' קפו דחייביה ר"נ ליתן ליתומים דבר מועט, ושם מבואר דהטעם הוא משום דקיימא לאגרא שהרי בעודה חורבא קרמנאי הו' דיירי בה, ועיי"ש בנמוק"י שמבואר בדבריו דאף בשחרוריתא דאשיתא אינו משלם את כל שכרו אלא רק את השחרוריתא בלבד. וגם הראב"ן כתב וז"ל: והוא דאין הבית חדש (א"צ להעלות לו שכרו) אבל הבית חדש דחסריה שחרתא דאשייתא שמשחיר כותלי הבית מעלה לו "מה שחסרו". והשער המלך פ"ג מגזילה ה"ט כתב בדעת הרמ"ה דר"י הוא שסובר דכיון שמפסידו שחרוריתא דאשייתא מגלגלין עליו את הכל, ורבנן פליגי עליה. ¹⁵¹ בבא בתרא

אלא. ¹³⁷ וכ"כ הנמוקי"י בשם הרא"ה הריטב"א והרמ"ה. (והרא"ה שם כתב שכן דעת כל הגאונים וכן דעת רבו ז"ל). וכ"כ הרא"ה עיי"ש. ¹³⁸ ד"ה זה אין. ¹³⁹ לקמן צג, ב. ועי' שטמ"ק כאן בשם הר"ר ישעיה, ועי' נחלת דוד. ¹⁴⁰ בבא מציעא קד, א. ¹⁴¹ ב"מ פ"ה ה"ג. ¹⁴² ב"מ ק"ו, א. ¹⁴³ שם ע"ב. ¹⁴⁴ עי' מש"כ ע"ז הנחלת דוד. ועי' שער המלך פ"ג מגזילה סוף ה"ט. ¹⁴⁵ וכ"כ תוס' ד"ה אפקורי. ¹⁴⁶ ואפילו הכי משלם את כל דמי מה שנהנית, וש"מ דזה נהנה וזה אינו חסר חייב, דהא לגבי הך טופיאנא (כלומר לגבי הקצת הזה שבין פחות ממה שנהנית לבין מה שנהנית) כמאן דלא חסריה מידי דמי, ואפ"ה משלם וש"מ דזה נהנה וזה אינו חסר חייב. כן כתב תלמיד הרשב"א והרא"ה עיי"ש. ולפ"ז ליתא לס"א בתוס' הנ"ל שגורסים "עד שלא יבואו אלא לדמי מה שנהנית".

ה"ק, כהדיוט מדעת ומתנה עמו שיעלה לו שכר הוא, שכן אמרה תורה שלא יהנה אדם בלא מעילה. וכן פירש ר"ח ז"ל וז"ל: כדרכה דאמר שכירות הקדש שלא מדעת כהדיוט מדעת

דמי 157

ה"ק נמצא בית של שמעון מעלה שכר לשמעון. ואוקימנא דדוקא בדקיימא לאגרא. ומכאן שמענו שאע"פ שזה ירד לתוכה על דעת שכירות, כיון שלא שכרה מן הבעלים הרי חזר דינו לדין הדר בחצר חברו שלא מדעתו וזה נהנה וזה לא חסר הוא ופטור 158. והיכא שנתן כבר שכירות לראובן לעולם מוציאין אותו ממנו, שהרי השכיר מה שאינו שלו. ואפשר דנותנין לשמעון, דהיאך עושה סחורה בביתו של זה ואע"פ שאינה עומדת לשכר, כיון שירד לה בתורת שכירות ופרעו כבר זכה בו ראובן לשמעון, ואפשר 159 שמוציאין מראובן ומחזירין לשוכר ולא לשמעון, שיכול לומר לו מאי חסרתך.

אמר רב הונא אמר רב הדר בחצר חברו שלא מדעתו אין צריך להעלות לו שכר משום שנאמר ושאיה יוכת שער ורב יוסף אמר ביתה אמותכחה 160 מיתכא. אני תמיה דמשמע הכא דדוקא משום דבעל החצר נהנה במקצת כרב הונא או כרב יוסף, הא לאו הכי לא אמרינן זה נהנה וזה לא חסר פטור 161, וכולה שמעתין משמע דכל שאינו חסר וזה נהנה פטור, כההיא דהמקיף את חבירו 162, וכההיא דנטל אבן או

קאמר בחצר דלא קיימא לאגרא מאי חסרתך, הא חסריה בדריסת רגלי הדיורין, אלא ודאי כדאמרן. אלא א"כ הפסידו הפסד ידוע וניכר לדיינים, כנ"ל.

נטל אבן או קורה של הקדש לא מעל. בפ"ק דחגיגה 152 פריך מכדי מגזל גזליה מה לי הוא מה לי חברו, ואוקמה באבני בנין המסורות לגזבר.

ואמר שמואל והוא שהניחה על פי ארובה. פרש"י ז"ל על פי ארובה ולא קבעה בבנין דלא הוי שינוי והלכך לא קנאה. וכן פירש גם ר"ח ז"ל שאם בנאה בתוך הבית חייב מיד. ואינו מחזור 153, דאפילו קבעה נמי בבנין ליכא שינוי לקנותה בו, שהרי שינוי החזור לברייתו הוא ואינו שינוי, כדאמרינן בפרק הגזול קמא 154 האי מאן דגזל נסכא מחבריה ועבדיה זוזי לא קני, מ"ט הדר עביד ליה נסכא. והניחה ע"פ ארובה דהכא אפילו קבעה בארובה קאמר, ולאפוקי מסתתא דהוי שינוי שאינו חוזר לברייתו 155, והלכך עד שידור תחתיה בשה פרוטה לא מעל.

[כא, א] כהדיוט מדעת דמי. פרש"י ז"ל שהרי יש דעת שכינה. ואינו מחזור 156, דשלא מדעת דהדיוט אינו דוקא כשלא ידע שזה דר בביתו אלא אפילו ידע נמי דינא הכי הוה, דהא לא חסרו, ושלא מדעת אורחא דמלתא נקט. אלא

טובה נמי עושה עמו. ודבריו צ"ע דא"כ מאי קאמרה הגמ' מאי בינייהו, נימא דלא פליגי אלא דמר מזכיר טובה זו ומר מזכיר טובה אחרת. ועוד דמלשון הגמ' דקאמרה איכא בינייהו דמשתמש ביה בתיבנא וציבי, משמע דלמ"ד טעמא משום שאיה בכה"ג דליכא שאיה מעלה לו שכר. ועי' נחלת דוד שהקשה על הרא"ש. ותלמיד הרשב"א והרא"ש כתב בענין זה את דעת רבנו. גם בביאור הגר"א סי' שסג ס"ק טז הקשה על הרא"ש וכתב שנראין דברי רבנו, אלא שנשאר בצ"ע מהגמ' לקמן צו, א. אולם רבנו לקמן שם יישב את קושיתו. והראב"ן כתב דהא דאמר רב סחורה אמר רב הדר בחצר חבירו שלא מדעתו א"צ להעלות לו שכר משום שנאמר ושאיה יוכת שער, בביחא דלא קיימא לאוגרי מיירי דאע"ג דהוא עביד למיגר ונהנה בדירתו חנם אשמעינן דהוא נמי מהנה לבעה"ב שלא תכה שאייה בשער ואפילו לר' יהודה דאמר ב"מ קיז, ב אסור לאדם שיהנה מממון חבירו בחנם הכא לאו בחנם היא, עכ"ל. 162 בעליות דרבנו יונה ב"ב ד סוע"ב כתב: וטעמא דר' יוסי משום דקיי"ל

צד, א. 152 י, א. 153 וכ"כ תוס' ד"ה והוא. 154 לקמן צו, ב. 155 כדאיתא לקמן צג, ב. ותלמיד הרשב"א והרא"ש כתב דהכא בדלא קבעה בבנין, ומשום דסתמא דמילתא אי קבע ליה בבנין סתומי מסתת ליה וקני ליה בשינוי מש"ה קאמר והוא שהניחה על פי ארובה. וכ"כ הרא"ש בשטמ"ק ועיי"ש בשם גליון מהר"ר שמואל ק' חכם. 156 וכ"כ תוס' ד"ה כהדיוט. 157 עי' מש"כ הנחלת דוד כאן, ועיי"ש שרצה לדחות את דברי הטור סי' שסג שכתב דהיכא דמיחו בו הבעלים לכתחילה ואמרו לו צא הרי הוא מחוייב לשלם. ודבריו צ"ע ממש"כ רבנו לקמן צו, א ד"ה אמר רב פפא כדברי הטור. ועי' בהערותינו שם. 158 וכן דעת הרמ"ה הובא בנמוקי יוסף, וכ"כ תוס' רי"ד, ועי' שטמ"ק. 159 כן דעת הרמ"ה שם. וכן דעת תלמיד הרשב"א והרא"ש. 160 בנדפס: אמותבנא. ולפנינו: ביחא מיתבא יתיב. 161 הרא"ש כתב דאין זה עיקר הטעם שפטור, דמה שפטור הוא משום דהוי זה נהנה וזה לא חסר, וצריך להיות פטור משום שהוא לא רק שלא חסר אלא אפי'

לית זיל גבי להו. ומדחוק יש לי לומר דכיון שירד לקרקע של יתומים ובנאה מדעתו אע"פ שהיא עשויה ליבנות, כל שהן קטנים אי אפשר לו לגבות יציאותיו מהן עד שיגדלו, ושמה אפילו לכשיגדלו יאמרו לו טול עציך ואבניך, ולפיכך אומרים לו לזה שיפייס את היתומים מחמת שכירות הבתים מעתה שלא יהיו היתומים נפסדים, וכשיגדלו יגבה יציאותיו. ועדיין צריכא לי תלמוד, משום דאי מההיא טעמא היאך חייבו רב נחמן בשכר האפדנא, די לו שיתן ליתומים כמה שהיו נותנין להן אותן קרמונאי¹⁶⁵, ממה נפשך שאם יאמרו לו היתומים לכשיגדלו טול עציך ואבניך נמצא זה עומד בצל קורתו, ואין להם ליתומים אלא שכר קרקעיתת של קלקלתא, ואם יתרצו היתומים באותו בנין אז יתחייבו לפרוע לו יציאותיו, ויגבה להם במותר השכירות שיש בין מה שהיו נותנין קרמונאי לשכירות כל האפדנא. ושמה נאמר דכל שהוציא יציאות בקרקע של יתומים דעתו שלא יהא נפרע מהם עד שיגדלו ויהיו בני פרעון, וחזרו היציאות עליהם בחוב, ויפרע זה שכירות כל האפדנא מעתה, שאלו דר בהן עכשיו בלא פריעת שכירות אף הוא נמצא נפרע מן היתומים מעתה, כנ"ל.

הא דקא מחדר ליה מעיקרא קרמונאי הווי דיירי בה ויהבו להו ליתמי דבר מועט, קושטא דמלתא קאמר, אבל בודאי בר מן דין הוה ליה לחיוביה משום שחרוריתא דאשיתא, וכדאמרן לעיל, דאפילו רבנן אית להו הכין בעלמא ולא פליגי

קורה דהוה דייקנן מינה לעלמא דהדר בחצר חברו שלא מדעתו דחייב הא למ"ד פטור אף זה היה פטור. ור' יוחנן נמי לא אשגח ביה בר' אבהו דאמרה משמיה דשמואל, ואמרינן טעמא משום דהקדש שלא מדעת כהדיוט מדעת הוה, הא הדיוט דכותה אע"פ שנהנה בשוה פרוטה פטור ואע"ג דבעל אבן או קורה לא מתהני בכלום ע"י כן. ושמה נאמר כי על כל פנים יש הפסד קצת בבתיים מחמת דריסת רגל הדיוטין, אלא שהריוח שמצילין אותה משאיה עולה כנגד הפסד זה¹⁶³, וממנה שאם היו כבר אנשי ביתו או אנשים אחרים דרים בה מחמת בעל הדירה ובא אחר ודר בה מעלה לו שכר, והיינו דקאמרינן איכא בינייהו דקא משתמש ביה בתיבני ובציבי.

ובהא דאיכא בין רב הונא ורב יוסף דהיינו דמשתמש ביה בתיבני וציבי מסתברא דאזלינן לקולא, דלא ידעינן הלכתא כמאן והוי קולא לתובע וחומרא לנתבע ולא מפקינן ממונא אלא בראיה¹⁶⁴. והרב אלפסי ז"ל לא פסק בה כלום.

הא דאמרינן אנביה רב נחמן לאפדניה מיניה. תמיהא לי היכי דמי, אי כבר גבה יציאותיו מיתמי, ההוא גברא דלא מפייס להו מאי קא סבר, ומאן דקאמר לימא קסבר רב נחמן הדר בחצר חבירו שלא מדעתו מעלה לו שכר מאי קאמר, ומאן אמר לן דההיא אפדנא לא קיימא לאגרא לבתר דבנאוה, ומאי צריכין נמי לטעמא דמעיקרא קרמונאי הווי יתבי ויהבי להו ליתמי דבר מועט. ואי עדיין לא גבה ההוא גברא יציאותיו מיתמי מאי קאמר זיל פייסינהו, לימא

לשלם משום דכנגד זה הוא עושה תועלת. אולם במקום שאין שחרוריתא דאשיתא גם ר"י מודה דזה נהנה וזה לא חסר פטור. אלא דאכתי צ"ע אמאי קאמר ר"י במשנה שם בב"מ ק"ו, א דאם בנה את העלייה הרי זה דר בבית ופטור, הא סוף סוף איכא שחרוריתא דאשיתא. ואולי תקנת חכמים היא שידור בבית כדי שהלה ישלם לו את הוצאותיו ופטורו משחרוריתא דאשיתא, אבל ברישא שבנה רק את הבית חייב לשלם כיון שנהנה. (ולפי מש"כ השער המלך הובא בהע' הנ"ל ל"ק). ועי' שטמ"ק בשם הר"ר ישעיה. ¹⁶⁴ והנמוק"י כ' בשם הרמ"ה דהלכה כרב הונא (וכתב משום דמר בר רב אשי קאי כוותיה, וצ"ב היכן מבואר בדברי מר בר רב אשי דס"ל כרב הונא). ועי' שטמ"ק בשם הר"מ מסרקסטה. ¹⁶⁵ דעת הרמ"ה הובא בנמוק"י שהיתומים לא נתנו את ההוצאה (וכן דקדק מלשון הגמ'), ודעתו גם שאינו משלם דמי השכירות אלא משלם דבר מועט

זה נהנה וזה לא חסר חייב, דגרסינן בפרק כיצד הדר בחצר חבירו שלא מדעתו אין צריך להעלות לו שכר משום שנא' ושאיה יוכת שער, למדנו משם שאלמלא טעם זה היה חייב להעלות לו שכר. ¹⁶³ והנמוק"י יוסף כתב דכנגד אותו ההפסד המועט (דמשחיר כותלי הבית בתשמישו) עביד ביה תועלת שדר בה שהישוב מועיל לבית. ומקור דברי הנמוק"י הם הרמ"ה, כמבואר להלן שם בנמוק"י בשם הרמ"ה. ומבואר ברמ"ה ששחרוריתא דאשיתא הוא לא רק בבית חדש אלא אף בבית ישן, ומה שאמרו לעיל כ' ב ר"י אומר אף זה הדר בחצר חבירו שלא מדעתו צריך להעלות לו שכר ודייקו ש"מ זה נהנה וזה לא חסר חייב, ותרצו שאני התם משום שחרוריתא דאשיתא. ואע"ג דכנגד זה הוא עושה תועלת ע"י שדר בה, צ"ל דר"י לא ס"ל כן אלא סובר דצריך לשלם השחרוריתא דאשיתא (בלבד, עי' לעיל הע' 150), ורבנן פליגי עליה וסברי דשחרוריתא דאשיתא א"צ

משלמין אלא מה שנהנו¹⁷¹. והכי איתא בירושלמי דגרסינן התם¹⁷² רב אמר עקמה צוארה ואכלה משלם נזק שלם, והא תנן מפתח החנות משלמת מה שנהנית מן החנות משלמת מה שהזיקה, מאי כדון, אמר ר' יוסי תפתר בשהיה חמור טעון גדיים בשעת עברתן עקמו^{172*} צואריהן ואכלו¹⁷³. ופי' עקמו כאן פשטו צואריהן מעל גבי החמור.

ופי' פתח החנות כגון¹⁷⁴ אלו שמניחין תריסי החנויות לפתח החנות וחוצ' לחנות, ומניחין פירות על התריסין.

ותדע לך דרב דמחייב נזק שלם מחייב, דהא במשלם מה שהזיקה קמיפלגי, וללישנא קמא על מתניתין קיימא פלוגתייהו ומתניתין מצידי הרחבה מה שהזיקה קתני, וכבר כתבתי למעלה¹⁷⁵ דכל היכא דקתני מה שהזיקה היינו נזק שלם. ואי אפשר לומר דמשלם חצי נזק ומשום דכל שאכלה מצידי הרחבה משונה הוא ותולדה דקדן תמה¹⁷⁶, שכבר כתבנו למעלה¹⁷⁷ שאי אפשר לומר כן, שאין המקומות שינוי, וכדמוכח עובדא דברחא¹⁷⁸ דסליק אדנא ואכיל ליפתא וחייביה רבה נזק שלם אליפתא ואדנא משום דאורחיה למיכל ליפתא. ועוד דבהדיא אמרוה בירושלמי כמו שכתבנו.

הכי אתמר אמר רב לא שנו אלא מחזרת דחייבת¹⁷⁹ אבל מקצה מקום מרשותו לרשות הרבים פטורה ושמואל אמר אפילו מקצה מקום

עליה דר' יהודה אלא בבית ועליה ומשום דבית משתעבד לעליה¹⁶⁸, כנ"ל.

מחזרת רב אמר חייבת. כלומר¹⁶⁷ אע"פ שהיא עומדת ברשות הרבים כל שחזרה ראשה ואכלה הרי הוא כאלו אכלה מרשות הניזק, לפי שכל אחד יש לו רשות להניח פירותיו בצידי הרחבה כל שאינה¹⁶⁸ יכולה לאכול בלא חיוור¹⁶⁹, והלכך אם חזרה ראשה ואכלה משלם נזק שלם. ושמואל אמר פטורה. כלומר¹⁷⁰ אלא מה שנהנית, משום דס"ל דכל שהיא עומדת ברשות הרבים ומחזרת ואוכלת כאוכלת מתוך הרחבה, ולא חשבינן צידי הרחבה כרשות הניזק אלא בשהניחה הרחבה והלכה בתוך צידי הרחבה ואכלה.

ורב נמי מודה שאין צידי הרחבה כרשות הניזק בשיכולה לאכול בלא חיוור, וזו היא ששינוי מפתח החנות משלמת מה שנהנית, ואוקימנא אליבא דרב דקיימא בקרן זוית, כלומר שיכולה לאכול בלא חיוור, שלא היה לו להניח שם פירותיו, אבל מתוך החנות שהיא רשות גמורה לניזק משלם מה שהזיקה ואע"פ שאוכלת בלא חיוור.

וכן לא עשו צידי הרחבה ופתח החנות כרשות הניזק לרב אלא לגבי בהמה שדרכה לילך לעבר פניה ברחבה, אבל אם היתה הבהמה טעונה גדיים שדרכן להיות פניהם פונים אל הצדדין, חזרו להם צידי הרחבה כתוך הרחבה ואינן

כמו ששילמו קדמונאי. ועי' תלמיד הרשב"א והרא"ש ועי' רא"ש. 166 עי' שער המלך פ"ג מגזילה ה"ט. 167 כ"כ תוס' ד"ה ובמחזרת. 168 כלומר במקום שאינה יכולה. 169 וכיון שכן כל המוליך בהמה בעיר יש לו לילך אחריה ולשמרה שלא תאכל מאותן מקומות. תלמיד הרשב"א והרא"ש. 170 משלמת. 171 תוס' ד"ה דקיימא כתבו דכל מה שהגדיים יכולין להגיע ולאכול חשיב רה"ר אפי' לחמור, דדוחק לומר דלגבי חמור חשיב חצר הניזק ולגבי גדיים חשיב רה"ר. ובדעת רבנו נראה, דבצידי רחבה כל שסתם בהמה אינה יכולה לאכול בלא חיוור התירו לו להניח שם פירותיו, ואם אכלתם בהמה חייבת לשלם משום דחשיב רשות הניזק. (ולא אמרינן כיון דגדיים ע"ג חמור יכולים לאכול מהם אין לו רשות להניחם שם, אלא כיון דסתם בהמה אינה יכולה לאכול יש לו רשות להניחם). ברם אם עברו גדיים ע"ג חמור ואכלו פטורים מלשלם כיון דגם הם יש להם רשות להלך, ולגביהם לא חשיב רשות הניזק. ויסוד זה מבואר גם בדברי רבנו להלן בע"ב סוד"ה ומר,

בדינא דאילפא ור' אושעיא, דהם סוברים דכיון דישרשות לאדם להלך ברה"ר וקופתו מופשלת לאחריו ויש לו רשות להלך עם בהמתו ומשאו עליה, חשיב רשות הניזק (עי' בדברי רבנו לעיל כ. א), ואעפ"י כן אם היתה אוכלת בדרך הילוכה היתה פטורה, ומה שחייבת הוא משום שאין דרכה לפשוט צוארה ולאכול מע"ג חבירתה. (ועי' רמב"ן במלחמות שמדמה דינא דאילפא לדינא דאוכלת מצידי הרחבה). ועי' תוס' ר"פ. ועי' לעיל הע' 120. 172 בפרקין ה"ד. 172* לפנינו: פשטו. 173 תלמיד הרשב"א והרא"ש כתב על דברי הירושלמי: ומשמע דפליג אגמ' דילן מדלא מפרקי לה הכין. 174 כ"כ תוס' ד"ה מפתח. 175 כ. א ד"ה כדאמר. 176 כ"כ רש"י לעיל יט, ב במתני'. וברש"י שעל הרי"ף כאן. וכן דעת מהר"ח אור ורוע בתשובותיו סי' קה ועי' תוס' ר"פ כאן. ועי' לעיל פ"א הע' 739. 172 יט סוע"ב. וכ"כ תוס' כאן ד"ה ובמחזרת. 178 לעיל כ ריש ע"א. 179 תיבת "דחייבת"

לצמצם פירותיך לרשות הרבים כדי לחייבני, ושמואל סבר להפך.

[כא, ב] אי כרב אי כשמואל. אי אפשר לפרש¹⁸⁶ דכולהו ס"ל או כרב או כשמואל, דהא ר' יוסי ור' אלעזר דאמרי דאין דרכה של בהמה לאכול אלא להלך על כרחין לית להו כשמואל דאמר מחזרת פטורה. אלא דאפשר דרבי מאיר סבר כרב שפי' דכל שאוכלת מצדי הרחבה דחייבת ואע"ג דלא שבקתיה לר"ה אלא שמחזרת. וא"כ כולהו קיימי בחדא שיטתא במחזרת ולא פליגי בה כלל. וכן גמי אפשר דס"ל לר' מאיר כשמואל ומחזרת פטור, ומאי צידי הרחבה דקאמר כגון דשבקתיה לרחבה וקם ואזיל בצידי הרחבה.

ומר סבר בשדה אחר ולא ברשות המזיק. ואיכא למידק¹⁸⁷ היאך אפשר לומר דר' אלעזר סבר כן דשן ורגל חייבים ברשות הרבים, והא אמרינן לעיל¹⁸⁸ דר' אלעזר דאמר לגבי חררה משלם נזק שלם סבר לה כרבי טרפון דאמר משונה קרן בחצר הניזק משלם נזק שלם, ורבי טרפון מק"ו דשן ורגל דפטורים ברשות הרבים מייתי לה. וי"ל דהא דהכא לא קיימא, דהא דחינן ברשות המזיק פשיטא.

ואוקימנא דאילפא ורבי חושעיא איכא בינייהו. לפי מה שכתבתי למעלה¹⁸⁹ דאילפא ור' חושעיא לא פליגן ותרוייהו חשבי ליה כחצר הניזק, הכי פירוש דר' מאיר פטר בשתיהן דלא חשיב להו חצר הניזק ואורחא¹⁹⁰ בהכי, ורבי יוסי ורבי אלעזר סברי דזו כחצר הניזק היא ולפיכך משלמת מה שהזיקה, דאין דרכה אלא להלך ולאכול מתוך הרחבה, אבל לקפוץ או לפשוט צוורה ולאכול מעל גבי חברתה לא¹⁹¹. [ונראה

מרשותו לרשות הרבים חייבת. תמיהא לי מי הזיקין להפך כאן מחלוקתן בקולא וחומרא, דללישנא קמא דבמחזרת פליגי רב לחומרא ושמואל לקולא, והשתא רב לקולא ושמואל לחומרא, ואולי כן נאמר בבי מדרשא משמיה דשמואל ורב שמתלוקתן שנויה ומפורשת כן¹⁸⁰. ולפי פירושו של רש"י ז"ל שפירש דרב דפטר משום דכל שמניח נזקיו ברשות הרבים כל הקודם זכה בהם ודאי אתי שפיר, דרב דפטר משום דאזיל הכא לטעמיה דאמר התם בפרק המניח¹⁸¹, וזה כיון שהקצה מרשותו לרשות הרבים ואינו מגביהו אלא שמשוה אותו לרשות הרבים עשוי הוא לתקלה, שנכשלים שם בני אדם ובהמות שמחליקין רגליהן בפירות ששם, ואינו דומה לצידי הרחבה, כי אותן צדדין גבוהים קצת מן הרחבה¹⁸² ואינן עשויין לתקלה, והיינו דמדמו ליה לבור הסמוך לרשות הרבים שהפקירוהו הבעלים. וא"ת אי משום דכל הקודם זכה בהם אמאי¹⁸³ משלם מה שנהנית¹⁸⁴, וי"ל דהכא בפירות שלא נתנן שם להשביחן, דלא קנסו גופן משום שבחן אלא בדבר שנתנו ברשות הרבים כדי להשביח, כדאיתא התם¹⁸¹, ומ"מ יתר ממה שנהנית אינו משלם כיון שיש תקלה בהנחתו.

ובתוספות¹⁸⁵ פי' דרב סבר בור ברשותו חייב כל שהוא מצומצם לרשות הרבים דלא מצי למימר תורך בביראי מאי בעי, דהא אי אפשר לעוברים לצמצם עצמן, והילכך לענין אכילת פירות גמי פטור מהאי טעמא גופיה. ושמואל דמחייב הכא באכילת פירות פטר בבור, דהיה להם לצמצם את עצמם בין בבור בין בפירות. ודחי דבעלמא פטר רב, והכא אמר ליה נהי דכי מתזיקנה בבורך לא משלמת לי דאמרת לי תורך בביראי מאי בעי, אבל לאו כל כמינך

ח. א מדפי הרי"ף שאילפא ורב (במחזרת) בחדא שיטה קיימי, דאין דרכה לפשוט צוורה וכן אין דרכה לחזר ומשו"ה חייבת, ור' אושעיא שסובר דוקא בקופצת שמסתלקת מרשות הרבים סובר כשמואל דבמחזרת פטור, וא"כ צ"ע דפשוט דשמעתין אמרה דבדרב ושמואל לא פליגי אלא כו"ע או כרב או כשמואל, וכי פליגי בדאילפא הוא דפליגי, ולהנ"ל כיון דפליגי בדאילפא א"כ בהכרח פליגי גמי בדרב ושמואל, (עי' מלחמות). ועוד קשה דרבנו פסק כאילפא, והכא פסקו הרמב"ם ור"ש כשמואל ולא קאמר רבנו דהכא הלכה כרב דקאי כאילפא. ובהכרח

ליתא לפנינו. 180 עי' מש"כ בזה תלמיד הרשב"א והרא"ש. 181 ל. ב. 182 וכ"כ תוס' ד"ה כי. 183 אמרי' במתני' דמשלם וכו'. 184 וכ"ה בתוס' ד"ה דרב. (ועי' שטמ"ק בשם הר"ר ישעיה שכתב דרב אמר הכא במקצה מקום דמשלמת מה שנהנית. ולא נראה שזו גם דעת רבנו, דא"כ היה לו לפרש ולא לסתום, כיון דמלשון רש"י לא נראה כן). 185 הנ"ל. 186 וכ"כ הראב"ד עיי"ש ועי' תוס' ד"ה אי. 187 וכה"ק ותירצו תוס' ד"ה ומר. 188 יח. א. 189 כ. א ד"ה כדאמר. 190 בכינ"ב: דאורחיה. 191 לפי המבואר ברמב"ן במלחמות

שכן פירשה ר"ח ז"ל¹⁹².

נפלו פטורין. כלומר¹⁹³ פטורין גמורין ואפילו מחצי נזק, מדקתני בקפצו¹⁹⁴ משלם נזק שלם, ואם איתא דבנפלו חייבין חצי נזק הוה ליה למיתני בהדיא משלם חצי נזק. ועוד דהא אוקימנא כמאן דאמר תחלתו בפשיעה וסופו באונס פטור, וכל באונס פטור מכלום, ונפילה אונס הוא.

דכי¹⁹⁵ קפצי לבראי קפצי. איכא למידק א"כ אפילו שברו דרך קפיצה אמאי משלם נזק שלם והא משונה הוא¹⁹⁶, דאי לא אכתי תיקשי לן דתחלתו בפשיעה הוא, ואי לאו פשיעה הוא אלמא שמור הוי ואי אפשר לחייבו ביותר מחצי הנזק, דלכל הפחות אע"פ שאתה מוציאו לזה מכלל אונס אי אתה מוציאו מכלל משונה¹⁹⁷. וי"ל דלגבי קפיצה קרוב לכותל לא חשבינן ליה בתחלתו פושע גמור שיתחייב עליו אף על האונס שבסופו¹⁹⁸, דאפילו למ"ד תחלתו בפשיעה וסופו באונס חייב לא אמרינן אלא במקום פשיעה גמורה, אבל מ"מ כל שקפצו אפילו סמוך לכותל, כיון דמדעתן קפצו ופעמים קופצים כן לא חשבינן ליה משונה ונזק שלם משלם¹⁹⁹, כנ"ל.

אמר רב זכיר משמיה דרבא פעמים שנפלו²⁰⁰ חייבים. כלומר לכולי עלמא ואפילו למאן דאמר תחלתו בפשיעה וסופו באונס פטור.

ומשכחת לה בכותל רעוע. דהא בכי הא יש פשיעה בתחלתו לגבי קפיצה שמקפצין על גבי הכותל וכן לגבי הנפילה, משום שעשוין האריחין הרעועים ליפול על ידי קפיצתן על הכותל.

לא צריכא בכותל צר. כלומר ומעתה אפילו בכותל שאינו רעוע, שעשוין לקפוץ על הכותל אע"פ שהוא צר והן²⁰¹ עשוין ליפול, שאין להם מעמד על הכותל²⁰².

מלמטה למעלה פטורין. כלומר²⁰³ פטורין אפילו מחצי נזק, דכאונס חשבינן ליה שלא היה לו לשומרון. שאין עשוין לדלג מלמטה למעלה, והיינו דאצטריך למיתני אדם ותרנגול חייבין, ואדם למאי איצטריך פשיטא דאדם מועד לעולם²⁰⁴ וכל שהכלב והגדי משלמין חצי נזק אדם שהוא מועד משלם נזק שלם, אלא משום דכלב וגדי פטורין לגמרי דכאונס חשבינן ליה תנא דאדם חייב, דאדם עשוי לכך ולכך.

[כב, א] גירסת הספרים והתניא הכלב והגדי שדלגו בין מלמטה למעלה בין מלמעלה למטה

נפלו פטורין שנפלו על כלים קרובים. אולם מתני' דנקטה רק הלכה אחת קפצו חייבים וע"ז מדייקת הגמ' הא נפלו פטורין, משמע דבאותם כלים ששברו ע"י קפיצה אמרי' דאם שברום ע"י נפילה הם פטורים, ע"י תוס' ד"ה הא, ועי' יד דוד. ותוס' ר"פ נראה שסובר דהגמ' מיישבת רק את הברייתא, ומהמשנה אין ראייה דסופו באונס פטור, דהדיוק הא נפלו פטורין אינו מוכרח, וכמש"כ שטמ"ק בשם גליון. ועי' לחם אבירים. 198 כעין זה כתב הראב"ד. 199 ותלמיד הרשב"א והרא"ש כתב דהרמ"ה פי' דאי קפצי סמוך לכותל משונה הוא ואינו משלם אלא חצי נזק. ועיי"ש שכתב דלפי' הרמ"ה צריך לפרש את הברייתא כעין פירושם של תוס' ר"פ וה"ר ישעיה דלעיל הע' 197 (והוא כפירושו של ר' פרץ בשטמ"ק) ומסיים תלמיד הרשב"א והרא"ש: ודברי מורי ז"ל נכוחים יותר. 200 לפנינו: שאפילו נפלו נמי. ותיבת "נמי" ליתא ברש"י ובכ"פ וכי"ד בדק"ס אות פ. 201 בכת"י ובשטמ"ק: וכן. 202 וכ"כ רש"י ודלא כס"א ברש"י שמבואר בו דאיירי בכותל רעוע. וכן מבואר בנמוקי יוסף במתני'. 203 וכ"כ תוס' ד"ה אדם, וכן דעת הראב"ד, ודלא כרש"י. ועי' הגהות הגר"א. 204 לקמן כו, א.

צ"ל דאילפא יכול לסבור גם כשמואל, ואף דפשטה צוארה אין זה אורחא, ברם חזון ראשה אורחא הוא. ושיטת הרמב"ן באמת צ"ב דלדבריו מחלוקת אילפא ור' אושעיא היא כמחלוקת רב ושמואל, ואם אמרי' דבדאילפא ור' אושעיא פליגי א"כ פליגי נמי בדרב ושמואל. ועי' בחי' הראב"ד שכתב דפשטה צוארה אורחא הוא ומחזרת לאו אורחא הוא, ודלא כרבנו והרמב"ן. ועיי"ש שכתב דר' יוסי ודאי סובר כרב, ואליבא דר"מ הוא הספק אם ס"ל כרב או כשמואל. 192 המוסגר ליתא בכתבי היד. ואיתא בנדפס ובשטמ"ק. ועי' ר"ח לעיל כ, א ומש"כ שם בהע' 120, ובתלמיד הרשב"א והרא"ש שם. 193 וכ"כ בשטמ"ק בשם גליון. 194 בנדפס ובכ"י, א. "ואפילו בקפצו". 195 גי' זו מובאת בראב"ד ונראה שזו גם גי' תוס' ד"ה הא, וכן גי' תוס' ר"פ והמאירי והראב"ן. וכי"מ וכי"ר בדק"ס. 196 מה שקפצו על הכלים הסמוכים לכותל. 197 ותוס' ר"פ ורבנו ישעיה בשטמ"ק כתבו דאיירי בשני כלים א' קרוב לכותל וא' רחוק, דהרחוק נשבר ע"י קפיצה והקרוב ע"י נפילה. ונראה דרבנו לא ניחא ליה לתרץ כן משום דכן אפשר לתרץ את הברייתא דנקטא שתי הלכות: א) קפצו חייבים; ב) נפלו פטורין, וניתן לפרש קפצו חייבים כגון שקפצו על כלים מרוחקים

באש שלא שימר גחלתו כראוי חייב משום חציו, וכדמוכח לקמן ²¹³.
 וריש לקיש אמר אשו משום ממונו. פרש"י ז"ל דמדליק בגחלת שאינה שלו איכא בינייהו. וכן נראה מדברי ר"ח ז"ל שפי' בסמוך דאדייה אדויי כלומר זה הכלב לא הגביה את החררה אלא בדרך דדוי הביאה אל הגדיש ולא יצאה הגחלת מחזקת בעליה ²¹⁴, ע"כ. ועל דרך זה מתפרשת כל סוגיית השמועה יותר על נכון. אלא שבתוס' ²¹⁵ אמרו שאי אפשר, דהא אפילו כופף קמתו של חברו בפני הדליקה ומטיא ברוח מצויה אמרינן בריש פרק הכונס ²¹⁶ שהוא חייב, וכן גץ היוצא מתחת הפטיש ²¹⁷ אע"ג דמסתמא אפקורי מפקר ליה. אלא למ"ד משום חציו חייב כאלו הוא בעצמו המכה, וחייב באישו בכל מה שהוא חייב כמזיק בגופו ²¹⁸, וריש לקיש דאמר משום ממונו אינו חייב אלא בחיוב ממונו, ומיהו בחיוב ממונו חייב ואע"פ שמדליק בגחלת שאינה שלו.
 ורבי יוחנן מאי טעמא לא אמר כר"ל. ואע"ג דאמרינן לקמן ²¹⁹ דקרא מסייע ליה וכטעמיה משמע. אפי' הכי סברא היא כותיה דריש לקיש, והו"ל למידרש קרא לדרשא אחרינא. א"ג היכא דכלו להו חציו אמאי לא מחייב משום ממונו, דאכתי לא ידעינן דמ"ד משום חציו אית ליה משום ממונו ²²⁰.
 אשו לית ביה מששא ²²¹. שהשלהבת אין בה ממש ואינה ממון, שהרי ²²² גחלת של הקדש מועלין בה ושללהבת לא נהנין מדרבנן ולא מועלין, וכן המודר הנאה מחברו נהנה בשלהבתו ואינו נהנה בגחלתו ²²³. וא"ת ²²⁴ והא בורו למ"ד ²²⁵ בור להבלו מאי מששא אית ביה. י"ל

דכלב הן, דזה ניהא אם נפרש דהתורה גילתה באש דחייב משום דהוי חציו, א"כ ה"נ בכלב חשיב חציו של הכלב, אבל אם אנחנו מפרשים דבאש לא אמרה התורה דהוי חציו, רק דהתורה אמרה דחייב על האש, אלא שדיני האש כדיני אדם המזיק בחציו, דחייב "כאילו" הוא בעצמו המכה. וא"כ לפ"ז באדם המבעיר אש גילתה תורה שחייב, אבל כלב המבעיר אש היכן גילתה שחייב. ועי' תוס' ד"ה לאו ובמהר"ם, ועי' מש"כ רבינו לקמן ד"ה הא דאקשינן לר"ל. ²¹⁹ בע"ב. ²²⁰ וכ"כ תוס' ד"ה רבי יוחנן. ²²¹ בנדפס: ממשא. וכ"ה לפנינו. ²²² כ"ה בחי' הראב"ד. ²²³ כדאיתא בביצה לט, א. ²²⁴ וכה"ק ותירצו תוס' ד"ה ממונו. ²²⁵ לקמן

פטורין. ולפי גירסא זו רמינא לה בין אמתני' בין אברייטא, דהא תנן מלמעלה למטה חייבים, ולא לתר הוה מצי למרמי אמתני', אלא דנטר עד דסדר ברייתא בתר מתני' ורמי לה אתרווייהו ²⁰⁵.
 ופרקינן תרגמה רב פפא דאפיך מיפך. כלומר שאין דרך הכלב לרדת בזקירא ולא הגדי בסריכא. ואין סריכא זו כסריכא דאמרינן לעיל ²⁰⁶ גבי ליפתא דעל דנא דסליק ברחא ואכל ליפתא. דאמרינן כיון דאורחה למיכל ליפתא אורחה נמי למיסרך ולמיסק ²⁰⁷.
 ואקשינן א"ה שאין זה אלא שינוי בלחוד אמאי פטורין. כלומר לגמרי, דכל פטורין דשמעתין פטורין אפילו מחצי נזק אמרינן.
 ופריק מאי פטורין דמלמעלה למטה מחצי נזק, ומ"מ מלמטה למעלה פטורין לגמרי דאנוס חשבינן ליה ²⁰⁸. וזה דחוק קצת לפי הנראה, שיכלול מלמעלה למטה עם מלמטה למעלה ויאמר על שתי המדות פטורין, ויהיה הראשון פטור מחצי נזק והשני פטור לגמרי ²⁰⁹.
 ובהלכות הרב אלפסי ז"ל הגירסא בהפך בין מלמעלה למטה בין מלמטה למעלה חייבין ²¹⁰, ואברייטא דסלקינן מינה דקתני בה בהדיא דמלמטה למעלה פטורין קא רמי לה. ופריק תרגמה רב פפא ברייתא קמייתא דקתני פטורין בדאפיך מיפך, הא לא אפיך מיפך אפילו מלמטה למעלה משלם נזק שלם. ואע"ג דגבי ברחא אמרינן דאורחיה הוא למיסרך ולמיסק, הכא בסריכא דנועץ צפרניו בקרקע וקופץ, ואין זה דרכו של גדי.
 ר' יוחנן אמר ²¹¹ משום חציו, ואפילו ²¹² לא הדליקו הוא בעצמו אלא כל מקום שפשע הוא

²⁰⁵ וכ"כ תוס' ד"ה והתניא. ²⁰⁶ כ, א. ²⁰⁷ וכ"כ תוס' ד"ה גדיא, עיי"ש ועי' רש"י. וכ"כ רבינו יהונתן בשטמ"ק. ²⁰⁸ וכ"כ תוס' לעיל כא, ב ד"ה אדם. ²⁰⁹ וכ"כ הראב"ד עיי"ש. ²¹⁰ כ"ה בכי"ה בדק"ס. וכן גי' ר"ח. ²¹¹ כגי' כי"פ וכי"ר בדק"ס אות א. שגורסים את תיבת "אשו" לפני תיבת ר' יוחנן. ²¹² וכ"כ תוס' ד"ה אשו (הראשון). ²¹³ כג, א דאמרי' וליחייב נמי בעל הגחלת. ²¹⁴ עי' נחלת דוד מש"כ בזה. ²¹⁵ ד"ה אשו (השני). ²¹⁶ לקמן נו, א. ²¹⁷ לקמן סב, ב. ²¹⁸ וכ"כ תלמיד הרשב"א והרא"ש. ולפ"ז צ"ב לכאורה דא"כ מה אומרת הגמ' דכלב שנטל חררה בשלמא למ"ד אשו משום חציו חציו

הא דאקשינן לריש לקיש והא לאו ממונו דבעל הכלב הוא. איכא למידק ומאי שנא מבור דאי לאו דכתב רחמנא ²³⁰ כי יפתח איש וכי יכרה איש דמיניה דרשינן ²³¹ איש בור ולא שור בור הוה מחייבין אפילו אבור של שורו, וא"כ הכא נמי ליחייב על אש שורו כאישו, ותירצו בתוס' ²³² דפשוט הוא להם מאיזה מדרש שיהיה דשלשה אבות נאמרו בשור ²³³ דהיינו קרן ושן ורגל, ולא ארבעה. ואינו מחוור בעיני, דא"כ למאי איצטריך לאיש בור ולא שור בור, דהא אין לשור אלא ג' אבות. ואולי נאמר דמבור ילפינן ²³⁴, מה מצינו בבור שהוא חייב ואיש בור ולא שור בור, אף אשו כן, ובאשו חייב ולא באש שורו.

במסכת כל הבירה. כלומר דהויא כולה בירה מקום גחלת.

ואי במסכת חנוני אמאי חייב. אי אפשר ²³⁵ לפרש אמאי חייב כלל, דעל כרחין כיון שהניח נרו בחוץ פושע הוא ²³⁶, דהו"ל לאסוקי אדעתיה שמא יעבור שם ברה"ר גמל טעון פשתן אפילו במשוי גדול הממלא כל הרחוב וידליק נרו בו, ואע"פ שבעל הגמל ג"כ פושע בסכסוך, שניהם פשעו, וכדאמרינן לקמן ²³⁷ וליחייב נמי בעל הגחלת, כלומר מפני שהיה לו לשמור גחלתו ואע"פ שבעל הכלב נמי פושע, והכא נמי ה"ק חנוני אמאי חייב בכל. דבשלמא אי לאו במסכת שפיר, רישא בעל הגמל חייב כיון שהטעין את הגמל משוי גדול כל כך הרי זה פושע, שהיה לו ליוזר בכך כדי שלא יכנס פשתנו בחנות וידלק בנרו של חנוני וידליק הבירה בשלהבת, וחייב משום חצי הגמל, ומאי חייב חצי נזק, וסיפא חנוני חייב בכל, שהיה לו להשמר שלא יניח נרו בחוץ, דמצוי הוא שידליק בפשתנו וקודם שירגיש בעל הגמל תלך שלהבתו ותתפוש בקירות הבית. אבל השתא

דאפ"ה שפיר קרי ליה ממונו ואית ביה ממש, שעל ידי כרייתו נשתנה ממשות של קרקע ונעשה בור ²²⁶, מה שאין כן באש שהרי מקום השלהבת אינו משתנה אלא שהאור מתחמם ונעשה דולק ושורף. ואין זה מתיישב עדיין שהרי חייבה התורה הפותח ככורה ²²⁷. וי"ל דלא חלקה התורה ועיקרו משום כורה.

בשלמא למ"ד ²²⁸ משום חציו. כשהדליקה הוא חייב בכל לפי שאין דין צרורות באדם, ובאש של כלבו חייב על כל הגדיש חצי נזק משום חצי הכלב, כלומר מחמת צרורות, ואפילו מקום שהשלהבת הולכת ודולקת, ואע"ג דלא הגיעה בו הגחלת. אלא לריש לקיש למה חייב חצי נזק על כל הגדיש, והא לאו ממונו דבעל הכלב הוא, והוא נמי לא הדליקו.

ואוקימנא אליבא דריש לקיש בדאדייה אדויי, ועל מקום שתפול שם הגחלת מיהא חייב חצי נזק משום צרורות, ועל הגדיש כולו פטור דלאו ממונו הוא. וה"ה בשהניחה על הגדיש שאינו חייב כלום אלא על מקום הגחלת בלבד, אלא משום דבמתני' קתני שחייב על הגדיש חצי נזק לא מצי לאוקמא בשהניחה, דא"כ אף על מקום הגחלת היה משלם נזק שלם.

ולר' יוחנן דאוקימנא בדאנחה אנוחי, ה"ה דהוה מצי לאוקמא בדאדייה אדויי, ועל כל הגדיש חצי נזק ²²⁹, ובהכין הוה מפרש' מתני' טפי שפיר, דמדקתני על החררה נזק שלם ועל הגדיש חצי נזק, דמשמע דאינו משלם כלל על הגדיש אלא חצי נזק, ואילו השתא דאוקימנא בדאנחה אנוחי אצטריך לחלוק בגדיש עצמו על מקום הגחלת נזק שלם ועל שאר הגדיש חצי נזק. אלא מסתברא דמשום דאוקימנא אליבא דריש לקיש דוקא בדאדייה אדויי כדאמרן, אמר בדר' יוחנן דאפשר לפרושי מתני' אפי' בדאנחה אנוחי, וה"ה וכ"ש בדאדייה אדויי.

והרא"ש. ²³⁵ עי' תוס' ד"ה ואי. ²³⁶ תלמיד הרשב"א והרא"ש כתב דכיון שרואה בעל הגמל את גמלו הולך סביב הבירה ומדליקה כולה היה לו לסלקו, וכיון שלא סלקו חשבינן פשיעה כולה דבעל גמל, ונסתלקה פשיעת חנוני, הא למה זה דומה להופך את הגלל (דלקמן כט. ב) שהשני חייב בנזקו ונסתלקו מעשי ראשון. וצ"ב מה הדמיון להופך את הגלל דהתם ע"י מעשיו סילק מעשה ראשון, אבל הכא מה סילוק מעשה ראשון יש כאן. ²³⁷ כג. א.

ג. ב. ²²⁶ בתוס' הנ"ל: ונעשה חלל. ²²⁷ שאלת רבנו לכאורה צ"ב דהא כיון דהבור מכוסה הא אין חלל לפנינו, ובהסרת הכיסוי נשתנה לפחות מקום הכיסוי. ²²⁸ לפנינו נוסף: אשו. ²²⁹ ותוס' ד"ה ורבי יוחנן חולקים. אולם דעת הרא"ש ס"ב כרבנו, ציינו בהגהות הגר"א. ²³⁰ שמות כא. לג. ²³¹ לקמן מח. א. ²³² עי' תוס' ד"ה לאו, ועי' נחלת דוד. ועי' לקמן מח. א. תוס' ד"ה איש. ²³³ לעיל ב. ב. ²³⁴ וכ"כ תלמיד הרשב"א

כפות פטור על הגדי שהיה לו לברוח²⁴². ולדבריו הא דאמרינן בשלהי פרקין²⁴³ הניח גחלת על בגדו ונשרף חייב ובעינן שורו מאי ופשיטנא שורו כממונו²⁴⁴. שאני התם כיון שהניח הגחלת על השור אין השור יכול לסלקה מעליו, אבל עשוי הוא לברוח מפני הדליקה. וקשיא לי דא"כ אין כאן פטור בגדי משום דקים ליה בדרכה מיניה, אלא פטור מגדיש, וא"כ מאי קאמר לא צריכא בגדי דחד וגברא²⁴⁵ דחד. ולפי פ' זה אפשר דלא גרסינן גדי דחד אלא גדיש דחד, וכן מצאתי הגירסא בפ' ר"ח ז"ל, וכן בפ' הרב אב ב"ד²⁴⁶ ז"ל. וכן נמי מאי דקאמר אלו קטל ליה תוריה עבדא וגדיא²⁴⁷ הכי נמי, לאו משום עבד וגדי דברייתא נקט ליה²⁴⁸, אלא משום דוגמא נקטיה. א"נ יפרש בסיפא עבד כפות לו וגדי²⁴⁹ סמוך לו כלומר אותו גדי שאמרנו דהיינו גדי כפות²⁵⁰.

עבד כפות לו וגדי סמוך לו פטור. כלומר משום דקים ליה בדרכה מיניה. קשיא לי אמאי פטור, והא מתחייב בגדיש קודם שיתחייב בנפשו על העבד, וכדאמרינן בגונב כיס של חברו בשבת שכבר נתחייב בגניבה קודם שיבא לידי איסור שבת, וכדאמרינן נמי בגונב חלבו של חברו ואכלו לדברי ר' נחוניא בן הקנה, כדאיתא בפרק אלו נערו²⁵¹. ונ"ל דאמסקנא סמך, דאוקימנא כגון שהצית בגופו של עבד²⁵². אלא דאכתי קשיא לי דההיא אוקמתא לריש לקיש היא, אבל לר' יוחנן מינח הוה ניחא להו²⁵³ דכיון דמשום חציו הוא פטור על הגדיש, ואמאי הא כבר נתחייב על הגדיש קודם שיתחייב בנפשו

דאמרת במסכסכת אפילו כשהניחו בחוץ הרי הוא פושע, דודאי כיון שהיא מסכסכת הבירה ראה והרגיש בדליקה והיה לו להחזירה לאחר כדי שלא תסכסך את הכל²³⁸. ופריק בשעמדה. וקס"ד שהניחה לעמוד, ואקשינן א"כ כ"ש שהוא פושע ושהיה לו להתחייב, כיון שרואה שמסכסכת והעמידה. ופריק בשעמדה בעל כרחו להטיל מים. ואנוס הוא, דלא מסיק אדעתיה שיהא נר בחוץ, וכשנאחז האור בפשתן לא היה יכול לא להחזיר את הגמל לאחריו ולא להעבירו במהרה, ולפיכך החנוני חייב בכל, ולעולם במסכסכת.

[כב, ב] היה גדי כפות לו ועבד סמוך לו ונשרף²³⁹ חייב. כלומר לפי שאין מתחייב על העבד שהיה לו לברוח, ולפיכך חייב בין על הגדיש בין על הגדי. ופירש רש"י ז"ל דה"ה אם לא היה גדי כפות, לפי שאין הגדי בן דעת לברוח, אלא משום דנקט בסיפא גבי עבד כפות וגדי סמוך נקט ברישא גדי כפות ועבד סמוך. ואכתי אינו מתיישב דא"כ טפי הוה שפיר אי נקט ברישא גדי ועבד סמוך לו, כלומר ושניהם אינם כפופים, ובסיפא עבד וגדי כפופים²⁴⁰. ורשב"ם ז"ל²⁴¹ פ' דגדי נמי כל שאינו כפות אינו חייב עליו, שאף הוא היה לו לברוח מפני האש, אלא רישא דוקא בגדי כפות ועבד סמוך לו שאינו כפות, וסיפא או עבד כפות או גדי סמוך לו קאמר, דעכשיו פטור אפילו על הגדיש כשהיה שם עבד כפות משום דקים ליה בדרכה מיניה, וכן אם אין שם עבד אלא גדי שאינו

זה לא יתפרש "סמוך לו" דסיפא כ"סמוך לו" דרישא, דברישא סמוך לו פירושו בשאינו כפות, ובסיפא פירושו בכפות. ותוס' ג"כ כתבו דבסיפא או או קתני, ובסיפא לעולם איירי שנשרפו גדי ועבד, אלא דגדי סמוך לו דקתני פטור איירי דעבד נמי סמו לו דומיא דרישא, ועבד כפות דקתני פטור איירי דהגדי נמי היה כפות דומיא דרישא. ול"ק קושית רבנו. ומש"כ בהע' 242 קשה גם על התוס'. 251 כתובות לא, א. 252 בכתבי היד: של חבירו, במקום: בשבת. 253 ותלמיד הרשב"א והרא"ש כתב דאפילו נשרף הגדיש קודם שהגיע לגופו של עבד פטור, דהוה ליה כזורק חץ וקרע שיראין בהליכתו קודם שהמית. ועי' שער המלך פ"ג מגניבה אמרי משה סי' ל. אחיעזר אבהע"ז סי' יט, ח"י הגר"ש

238 בנדפס "הבירה" במקום הכל. 239 לפנינו נוסף: עמו. 240 כה"ק תוס' ד"ה והיה, וכעין זה הקשה הראב"ד. 241 בתוס' הנ"ל עיי"ש. 242 וכ"כ הראב"ד, וכ"כ בעל המאור בסוף פירקין, ועי' בהשלמה שם. ופי' זה דחוק קצת משום דמשמעות פטור הוא דפטור על הכל גם על הגדיש, ובאוקימתא זו הוא פטור רק על הגדי ועל הגדיש הוא חייב. וכעין זה הקשה תוס' ר"פ על רשב"ם. עיי"ש ועי' ראב"ד. 243 כז, א. 244 עי' מש"כ ע"ז תוס' הנ"ל. 245 ועבדא. 246 בנדפס: הראב"ד. אולם בחי' הראב"ד כתוב גדי כמש"כ לפנינו. 247 כן גי' רבנו, ולפנינו ליתא לתיבת "וגדיא" ולק"מ. 248 דהא אמרי' דברייתא או או קתני, או עבד או גדי. 249 בנדפס ובכינו"א נוסף כאן: נמי. 250 ולפי

לאחר שמת העבד חייב, וכדתניא בפרק בן סורר ²⁶¹ אלו שניתן להצילן בנפשו נעבדה בהם עברה אין מצילין אותן בנפשו כנ"ל.

אטו קטל תוריה עבדא וגדיא ²⁶² הכי נמי דלא מחייב. פרש"י ז"ל הא כתיב ²⁶³ שלשים שקלים יתן לאדוניו. והקשו עליו בתוס' ²⁶⁴ שמתוך פירושו משמע שרוצה לומר דהכא נמי באשו חייב בשלשים של עבד, והא ליתא דבהדיא תניא בפ"ק ²⁶⁵ חומר בשור מבאש שהשור משלם שלשים של עבד מה שאין כן באשו, ואם רוצה לומר דה"ק דכי היכי דהתם משלם שלשים של עבד ולא אמרינן קים ליה בדרבה מיניה ה"נ לא אמרינן קים ליה בדרבה מיניה, הא נמי לא אפשר, דשלשים של עבד קנסא וממונא מקנסא לא ילפינן. אלא הכי פירושו לר"ל דאמר אשו משום ממונו בגזקי ממונו מי אמרינן קים ליה בדרבה מיניה, והא שורו שהרג את העבד וגדי עמו הכי נמי דפטור ²⁶⁶.

לא צריכא דגדי דחד ועבדא דחד. וקמ"ל דלא אמרינן נפשות לזה וממון לזה חייב. ואיכא למידק ²⁶⁷ דהא בפ"ק דסנהדרין ²⁶⁸ אמר רבא נפשות לזה וממון לזה חייב, גבי הביא האב עדים והזימו לעדי הבעל וחזר הבעל והביא עדים והזימום. ועוד קשיא דרבא אדרבא דאיהו גופיה אמר בפרק בן סורר ²⁶⁹ רודף שהיה רודף אחר חברו להרגו ושבר את הכלים בין של נרדף בין של כל אדם פטור. ותירץ רבינו יעקב ז"ל ²⁷⁰ דרבא אדרבא לא קשיא, דבההיא דפ"ק דסנהדרין גרסינן רבא, ובההיא דפרק בן סורר גרסינן רבה. ותדע דבההיא דפ"ק דסנהדרין קאי רבא אדרב יוסף דהיינו רבא דבתר רב יוסף, ובההיא דרודף ²⁷¹ רבה, כדמוכח בפרק הגוזל

על העבד. ואפשר דהוה מצי לאקשווי וליטעמין מי ניחא, והרבה יש בתלמוד שאפשר להקשות וליטעמין ואינו מקשה.

ואכתי לא ניחא לי דאפי' הצית בגופו של עבד אמאי פטור על הגדיש, אטו מי שנתחייב בנפשו ואח"כ קרע שיראין של חברו מי לא מתחייב, וה"נ מאי שנא ²⁵⁴, דלכולי עלמא בכי האי גוונא חייב, דעד כאן לא פליגי ר' שמעון ורבנן אלא ביוצא ליהרג וחבל באחרים, אבל בשאינו יוצא ליהרג לא פליגי, וכדאיתא בברייתא בשילהי פ"ק דערכין ²⁵⁵, ואפי' ביוצא ליהרג מחייבי רבנן, כדתניא היוצא ליהרג שחבל באחרים חייב ואחרים שחבלו בו פטורים ר' שמעון בן אלעזר אומר אף הוא שחבל באחרים פטור שלא ניתן לחזרת עמידת ב"ד. והכא שריפת העבד לאו צורך שריפת הגדיש הוא, ואי בעי נמי מסיר אש מעל גבי גופו של עבד ובין למ"ד בפרק אלו נעורות ²⁵¹ כי האי טעמא או כי האי טעמא גבי הגונב כיס בשבת ²⁵⁶ והאוכל חלבו של חברו, ליחייב על הגדיש. ואפשר דלר' יוחנן דאמר אשו משום חציו, כל שהצית אפי' בגדיש ועבד כפות סמוך לו שאי אפשר לו לברוח, הוי ליה משעת הצתת האש בגדיש רודף, ונעשה על הגדיש כרודף ששבר כלים בין של נרדף בין של כל אדם שהוא פטור ²⁵⁷ משום דבשעת ²⁵⁸ רדיפתו נתחייב בנפשו, ואף זה כן. אלא דאכתי קשיא לי לר"ל דהוה ליה בשעת הצתת האש על גופו של עבד מתחייב בנפשו, ואחר שמת העבד נשרף הגדיש, ואמאי פטור על הגדיש. וי"ל דנשרף הגדיש קודם שמת העבד, דכל ²⁵⁹ שעתא ושעתא חשבינן ליה רודף עד שמת העבד ²⁶⁰, אבל אם נשרף הגדיש

ליה רודף, וכי איזו הצלה נעשה לעבד לאחר שהתחיל להשרף, אם נקטול השורף. ועי' באמרי משה שם בהגה"ה. ועי' בדברי רבנו בחידושו לכתובות לו סוע"א. ²⁶¹ סנהדרין עג, א. ²⁶² "וגדיא" ליתא לפנינו. ²⁶³ שמות כא, לב. ²⁶⁴ ד"ה קטל. ²⁶⁵ ט, ב. ²⁶⁶ לגירסת רבנו אטו קטל תוריה עבדא, "וגדיא", בהכרח צריך לפרש כפי' זה, וא"א לפרש כשני הצדדים שהזכיר רבנו בקושייתו. ולגי' זו ל"ק קושיית המהרש"א על תוס'. ²⁶⁷ וכה"ק תוס' ד"ה בגדי. ²⁶⁸ י, א. ²⁶⁹ שם ער, א. ²⁷⁰ בכתובות לא, א תוס' ד"ה רב אשי (שם ל, ב). ²⁷¹ גרסינן.

שקופ כתובות סי' לג. ²⁵⁴ בהצית בגדיש אע"ג דלא הצית בגופו של עבד. ²⁵⁵ גם בזה חולק תלמיד הרשב"א והרא"ש שכתב וז"ל ואפילו נשרף העבד מקמי גדיש פטור הא למה זה דומה לזורק חץ והלך וקרע שיראין של חברו אחר שמת הראשון. ²⁵⁶ ו, ב. ²⁵⁷ כדאיתא בסנהדרין עד, א. ²⁵⁸ בנדפס: דמשעת. ²⁵⁹ כ"ה בכינ"א כינ"ב וכינ"ג. אולם בנדפס ובשטמ"ק בשם רבנו ליתא לתיבות: דכל שעתא ושעתא חשבינן ליה רודף עד שמת העבד. ובמקומם כתוב: כנ"ל ועדיין צריך לי תלמוד. ואולי תיבות אלו שנוספו בנדפס הם תוספת מאוחרת של רבנו, ומקומם בסוף הפיסקא. ²⁶⁰ צ"ב אמאי כל זמן שלא נשרף העבד חשבינן

דמי או כרוח שאינה מצויה, אי כרוח מצויה מאי טעמיה דר' יוחנן דפטר, אי כרוח שאינה מצויה מאי טעמיה דר"ל דמחייב במסר להן שלהבת, ומאי קשיא להו מעיקרא לר"ל אמאי לא מחייב, דהא לא דמי למסר שורו, דהא לכולי עלמא אין חיובו של אש אלא כשיכולה לילך ולהזיק ברוח מצויה, והולכת גחלת על ידי הכלב דמחייבי' היינו דוקא כי הויא שכיחא כרוח מצויה. וי"ל דלמאן דאמר משום חציו לא מחייב אלא א"כ מצויה הרבה וקרוב לודאי כעין חציו, והכא בשולח ע"י חרש אינו קרוב לודאי, דלא חצי המשלח הן אלא חצי החרש, דצבתא דחרש גריס ליה. אבל למ"ד משום ממונו אע"ג דלא שכיח כוליה האי מחייב, מידי דהוה אמסר שורו קשור כראוי לחרש, דאפי' הכי חייב משום דדרכיה לנתוקי ע"י עסקו של חרש, וכמו שכתבנו בפ"ק²⁸². ומיהו זו סברת המקשה, אבל למסקנא ליתא, דהא אסיקנא דמאן דאית ליה משום חציו אית ליה נמי משום ממונו, וא"כ אפילו לר' יוחנן ליחייב, אלא טעמיה דר' יוחנן דאפי' במסירת השלהבת לא חשיב ליה בריא הזיקא, עד דמסר ליה גוזא סילתא ושרגא, ור"ל חשיב ליה בריא הזיקא.

[כג, א] למ"ד אשו משום חציו טמון באש דפטר רחמנא באש²⁸³ היכי משכחת לה. איכא למידק מאי קשיא ליה, דלמא גזירת הכתוב הוא כדפטר כלים בבור. וי"ל דה"ק למ"ד משום ממונו שפיר, דבנזקי ממונו אשכחן דחילק, אבל בנזקי גופו בחציו לא אשכחן²⁸⁴. ורש"י ז"ל פירשה בענין אחר²⁸⁵.

ה"ג מאי בינייהו איכא בינייהו לחייבו בר' דברים. וה"ה דכל הנך דלעיל איכא בינייהו,

בתרא²⁷² גבי ההוא דהוה מסיק חמריה למברא וכו' אתא לקמיה דרבה פטריה וכו' אמר ליה אביי וכו' אמר ליה האי רודף הוא רבה לטעמיה דאמר רבה רודף שהיה רודף אחר חברו וכו', אלמא רבה גרסינן, דאיהו מלך מקמי אביי, אבל אי גרסינן רבא לא הוה אתו לקמיה דרבא אלא לקמיה דאביי, דאיהו מלך מקמי דרבא²⁷³. ובודאי אומר אני דההיא דפ"ק דסנהדרין רבא היא, דאלו לרבה בעדים זוממין ובכל משלמי קנס אמרינן מת ומשלם, ואפילו נפשות וממון לחד, דאיהו הוא דאמר בפרק אלו נערו²⁷⁴ דר' מאיר סבירא ליה דאדם מת ומשלם קנס, משום דחדוש הוא שחדשה תורה בקנס, ואיהו אית ליה התם כותיה, כדאיתא התם. עוד תירץ רבי' יעקב ז"ל²⁷⁵ דבכל מקום אמרינן אין אדם מת ומשלם ואפילו היכא דאיכא נפשות לזה וממון לזה, חוץ מעדים זוממין דבעינן ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו, ואפי' הכי כי איכא נפשות וממון לחד אינו מת ומשלם²⁷⁶, דהא מקיים ביה מקצת מכאשר זמם. והראיה המדליק גדישו של חברו בשבת דפטור מן התשלומין²⁷⁷. ויש מתרצים²⁷⁸ דבכל מקום היכא דאיכא מיתה לחד ותשלומין לחד מת ומשלם כעדים זוממין, והכא ובההיא דרודף כיון דניתן לכל להצילו בנפשו הרי הוא כמיתה ותשלומין לחד, וכן דעת הראב"ד ז"ל. ומדליק גדיש בשבת נמי כיון דחייב מיתה מחמת שעבר ועשה מלאכה בשבת, הרי הוא חייב נפשות לשמים שהכל שלו, והרי הוא כמחוייב נפשות וממון לחד. וכבר כתבתי יותר מזה בריש פרק אלו נערו²⁷⁹ בס"ד.

ולר' יוחנן דאמר²⁸⁰ שלהבת נמי פטור. איכא למידק²⁸¹ מסירת חרש שוטה וקטן כרוח מצויה

דאמאי קאמר טמון היכי משכחת לה, ולא קאמר טמון אמאי פטרה תורה. ברם תלמיד הרשב"א והרא"ש כתב דהקושיא היא היכי משכחת לה, וכיון דלא משכחת לה א"כ משמע דלא מחייב משום חציו אלא משום ממונו וגזירת הכתוב היא להקל בטמון כדאשכחן נמי שפטרה תורה בבור על הכלים ושן ורגל בר"ה וקרן תמה פטורה מנזק שלם, אבל באדם המזיק לא מצינו שהקלה בו בשום ענין, וכיון שכן סברא היא יותר לומר דאשו משום ממונו וזה מה שסיימו תוס' הנ"ל לפיכך אין סברא לדרוש אשו משום חציו. ולפ"ן שפיר נקטה הגמ' היכי משכחת לה. 285 ע"י שטמ"ק.

272 לקמן קי"ו, ב. 273 כדאיתא בסוף הוריות. 274 כתובות לד, א"ב. 275 בתוס' כאן הנ"ל. 276 כדאיתא בסנהדרין ט, ב. 277 כדאיתא לקמן לד, ב. 278 תוס' הנ"ל בשם ריב"מ. 279 כתובות ל סוף ע"ב. 280 לפנינו ור' יוחנן אמר, וגם ר"ח גורס "דאמר". וגם כ"ר וכ"פ בדק"ס גורסים ולר"י דאמר ובכ"מ: ולר"י אפי', וכג"י רבנו כן גורס גם תוס' ר"פ ועיי"ש מש"כ בביאור הדברים. 281 כ"ה בתוס' ד"ה חציו. 282 ט, ב ד"ה אילימא. 283 תיבת, "באש" מיותרת, וליתא לפנינו. 284 וכ"כ תוס' ד"ה טמון. ובביאור הגר"א חו"מ סי' תיח ס"ק לג שאל